

ნაბაღაშვილი

საბავშვო ჟურნალი
- მრავალფეროვანი და მრავალხმიანი -

-1919-

035060 № 6

ნაკადული

საქმეწველი
საქართველო
საქართველოს
საქართველოს

წელიწადი 80630. ❁ ივლისი, 1912 წ.

223

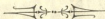

† იაკობ გოგებაშვილი.

ს ა რ ჩ ე ვ ი .

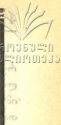

I—იაკობ გოგებაშვილი—სურათი	1
II—იაკობ გოგებაშვილის გარდაცვალების გამო, — ხინო ხაკაშიძისა	3
III—ი. ს. გოგებაშვილის ხსოვნას — ლექსი გ. ქუჩიშვილისა	7
IV—იაკობ გოგებაშვილი, — ი. ირმაშვილისა	9
V—მთის ხმა, — გ. ქუჩიშვილისა	12
VI—კეკელოს თიეგადასაეალი, — ვ. შაღაქიაშვილისა	14
VII—სტვირი, — ლ. ქსი ვაფა-ფუშკელასი	25
VIII—ვარდების სამეფო, — (დასასრული) თარგ. თამარ ლო- შაურასი	27
IX—საბრალო მოხუცი, — (ფრანკულით) გიორგი ვაბაძარასი	36
X—ასტრონომია, (დასასრული), — ივ. კომარაშვილისა	43
XI—შავი ქვა, — (მარგანედი), ნ. წუწუნავასი	53
XII—გასართობი: რებუსი და აღსნა	62

ტფილისი, ელექტ. მშენებ. ა. კერესელისისა, გრამბოდოვის ქ. № 34.

იაკობ გოგებაშვილის გარდა- ცვალების გამო.

უფროს აჰისა სიყვარული არაეის აქეს, რათა
სული თვისი დასდვას მეგობართა თვისთათვის.
(სახ. იოან. 15. 13.)

მწყემსმან კეთილმან სული თვისი დასდვას
ცხოვართათვის.
(სახ. იოან. 10. 11.)

აქ უნდა ვსთქვათ, დღეს ვგრძნობთ, რომ ყველაფე-
რი მცირე და უფერული იქნება იმ დანაკლისის გა-
მოსახატავად, რასაც დღეს ჩვენ, ქართველები, განვიცდით. გა-
გვწორდა ის ადამიანი, რომელიც ყოველ ქართველს, დიდსა
და პატარას, თავის მოკირჩხულე საყვარელ მასწავლებელ-მე-
გობრად და ქომაგად მიაჩნდა... ეს დიდი ადამიანი იყო იაკობ
გოგებაშვილი, ის იაკობი, რომლის სახელი ამ ორმოც-და
შვიდი წლის განმავლობაში ყოველ ქართველ ბავშვს პირველ
წაკითხულ სიტყვისათნავე შეუტკბია და შეჭყყარებია.

ვის არ გამოუტდია ის სიხარული და აღტაცება, როცა
პირველად დიდის დაკვირვებით, გაჭირვებით და გულის ფან-
ცქალით, ანბანზე ანბანის მიწყობით, გაარჩევ სიტყვას რ პირვე-
ლად წაკითხულ სიტყვას წამოიძახებ. ეს ისეთი წამია, რომელ-
საც მთელ სიცოცხლეში ვერ დაივიწყებს ადამიანი და მთელ
სიცოცხლეში იმის ცნობა-მოყვარეობის და შეგნების საფუძე-
ლად ხდება.

ამ პირველ სიტყვას, ამ პირველ ალტაცებამდნ მახსოვს რუღს ორმოც-და შვიდი წლის განმავლობაში განიცდიდა ყოველი ქართველი ბავშვი და ამ პირველ სიხარულს უკავშირდება იმ ადამიანის სიყვარულს და პატივისცემას, რომლის მეოხებითაც იყო გამოწვეული ბავშვის ნორჩ გულში ეს დიდი გრძობა.

მე მახსოვს, როგორ ვისწავლე გურიაში, სოფელში, კითხვა და როგორ წავიკითხე პირველი ორი სიტყვა; ეს პირველი ორი სიტყვა იყო — „იაკობ გოგებაშვილი.“ ეს მოხდა იენისის ერთ მზიან დილას. ძალიან მინდოდა მესწავლა კითხვა და ვსთხოვე ჩემ ბიძას, მოსწავლეს, რომელიც საზაფხულოდ შინ იყო ჩამოსული და დიდის გატაცებით კითხულობდა ხოლმე „ყარამანიანს,“ ჩემთვისაც ესწავლებინა კითხვა. მან წამიყვანა ჩვენი ეზოს გასწვრივ პაწია ლელესთან, ჩამაყენა ამ ლელეში კოკაშდის ფეხშიშველა*), თითონაც გვერდით მომიდგა, გადაშალა წიგნი და ორჯერ გადამაკითხა მთელი ანბანი. ან, ბან, გან, დონ და სხვ. ამიხსნა, რომ თუმცა ან, ბან და სხ. ჰქვიან ანბან, მაგრამ გამოითქმის ა, ბ, გ, დ. შემდეგ-კი მითხრა:—ახლა წიგნი დაკეცე და ხელომდის შიგ ალარ ჩაიხედო, თორემ ანბანი სულ დაგავიწყდებაო; და ამოვიდა წყლიდან. მე წიგნი მაშინვე დავკეცე, მაგრამ ჩემი ყურადღება მიიქცია წიგნის ყდაზე მოზრდილი შავი ასოებით დაწერილმა სიტყვებმა და მაშინვე იქვე წყალში შეუდექი იმათ გარჩევას. არ ვიცი რამდენი დრო მოვახმარე ანბანის გამოცნობას და სიტყვების გამოთქმას, მაგრამ წავიკითხე კი „იაკობ გოგებაშვილი.“ ვერ ავსწერ, რა სიხარული ეუფლა ჩემ პაწია გულს. მახსოვს—ალტაცებითა და ყვირილით გავიქეცი შინ. „წავიკითხე, წავიკითხე მეთქი“, და როდესაც შემომეგება ჯერ ჩემი ყვირილით შეშინებული და მერმე გაბარებული დედა და მომეხვია, ავტირდი სიხარულით. მას შემ-

*) გურიაში ბავშვებს წყალში ჩაყენებდნენ ხოლმე და ისე ასწავლიდნენ კითხვას,—წყალივით სწრაფად შეისწავლისო.

დღე ეს გრძობა მადლობისა ამ სიხარულისათვის არ შორებია ჩემ გულს არასოდეს. შემდეგ, როდესაც იაკობი და ვხედავდი, ყოველთვის ნათლად ვგრძობდი იმ დიადი სამსახურის მნიშვნელობას, რომელიც მან გაუწია ბავშვებს,— ვგრძობდი, რომ სამსახური გასწია იმიტომ, რომ გულით უყვარდა ბავშვები, განსაკუთრებით კი ქართველი ბავშვები, და ეს დაუშრეტელი სიყვარული მთელ მის მოქმედება-მოღვაწეობას საფუძვლად დაედო.

ამ სიყვარულით ცხოვრობდა იგი გარდაცვალების დღემდის. ეს სიყვარული აძლევდა იმ დიდ ენერჯიას და შრომის უნარს, რომლითაც ის იყო გამსჭვალული მთელი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში. და ამ დაუშრეტელმა სიყვარულმა ერთი ადამიანისამ გამოიწვია უფრო დიადი და დაუშრეტელი სიყვარული იაკობისადმი მთელ ქართველობის გულში; აატირა და დაამგლოვია იგი იაკობის ამ ქვეყნისაგან განშორებისა გამო.

ამ ნახევარ საუკუნის წინად იაკობმა გულით იგრძნო ჩვენებურ ბავშვების უნუგეშო მდგომარეობა და დაუწერა „დედა ენა“, „ბუნების კარი“, „კონა“ და მრავალი საყმაწვილო მოთხრობები. უნუგეშო მდგომარეობა-მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ მაშინ სრულიად არ იყო ჩვენში საბავშვო მწერლობა და, თუ ახლა გვაქვს ჩვენ ეს მწერლობა, უნდა ვიცოდეთ, რომ ეს ქართველ ბავშვთა მეგობრისა და მოკეთის იაკობ გოგებაშვილის მეოხებით არის. იმან ჩაუყარა მტკიცე საფუძველი ამ მწერლობას.

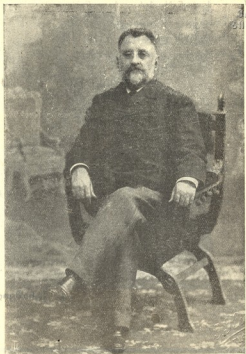
იმან გვიამბო დედა ენით, ე. ი. დედის სიყვარულის ენით ბავშვის ქირ-ვარამი, ლხინი, სიხარული, მან გაგიღო ბუნების კარი, დაგვანახვა სიცოცხლით მჩქეფარე ბუნება და შეგვაყვარა ყოველი ყვავილი, ყოველი ბილილი, ყოველი სულდგმული: მძლავრ ლომიდან დაწყებული უბრალო ჭია-ლუამდე. და ყველაფერი ეს— დედის მოსიყვარულე ენით. და განა ბუნებრივი არ არის, რომ გვიყვარს და ვგლოვობთ მის განშორებას?

მაგრამ ეს უმთავრესი გარემოება როდია, ჩვენთვის ძვირფასია იმისი ხსოვნა, — ყოველმა უნდა გაითვალისწინოს ის, თუ რა აძლევდა იაკობს ძალას სიყვარულისას განათლების ასპარეზზე, რისთვის „დასდვა შწყემსმან კეთილმან სული თვისი ცხოვართათვის?“ საამისო ძალას აძლევდა და თავს მსხვერპლად აწირვინებდა მას იმედი ადამიანისა, იმედი დიდი მომავლისა, ძმური სიყვარულის დამყარებისა კაცთა შორის; აი ამას ემსახურებოდა განსვენებული, — ეს იყო იმისი ოცნება, იმისი იდეალი, და აი ეს უნდა აღიბეჭდოს ყველამ თავის გულში და თავის მოვალეობადაც დაისახოს კეთილი ადამიანის, უანგარო მოსიყვარულეს, დიდი იაკობის ხსოვნის წინაშე.

ნინო ნაკაშიძე.

ი. ს. გოგებაშვილის ხსოვნას.

სრემღებულა ბუნება,
ფერი უცვლია მთვარესა,
ცა დაუთაღხავს შაჲადა
ღრუბელსა მგლოვიარესა.

ქვითინებს ქარი, ქვითინებს,
მოსთქვამს ამბავსა მწარესა,
მოსთქვამს და თანაც ზარის ხმით
შეპკენესის არე-მარესა.

დასძახის: „მოკვდა, აღარ გვყავს
საშვილი-შვალო გმირიო,
საერო კეთილ-დღეობის
სამსხვერპლოდ შენაწირიო.“

კვლავ ერთი მცველი მოაკვდა
ჩაგრულ სამშობლო მხარესო;
გაცივდა გული მოყვრისა,
სამარეს მიაბარესო.“

პასუხად დედა ქართლისა
მწარედ სტიროდა, ჩიოდა;
„არაგვის სწორი ცრემლები“
ერის გულიდან ხეიოდა.

გ. ქუჩიშვილი.

იაკობ გოგებაშვილი

რომელ თქვენგანს არ გაუგონია, ბავშვებო, ეს საყვარელი და ძვირფასი სახელი; რომელ თქვენგანს არ უსწავლია დედა-ენა, ბუნების კარი, Руское Слово; ვის არ წაუკითხავს მისი „იენანამ რა ჰქნა“, კონა, კოკორი,

აქილო და სხვები?!. სკოლაში მისვლისათანავე ^{მარტინული} სამშობლო დედა-ენას მისგან შედგენილი სახელმძღვანელო წიგნის საშუალებით გასწავლიან; მისივე ბუნების კარი გილებთ თქვენ ბუნების კარებს, შეტყუებართ შიგ და გაცნობთ და გასწავლით მრავალ-ფეროვან ბუნებას მთელი თავისი შინაარსით. ამ სახელმძღვანელოების გარდა მან დასწერა კიდევ მრავალი სხვა-და-სხვა წიგნები და წერილები გაზეთებში, რუსულ და ქართულ ენაზე. არც ერთ ქართველ მწერლის წიგნები არ არის ისე მრავლად მოდებული და გავრცელებული ხალხში, როგორც განსვენებული იაკობ გოგებაშვილისა. გამოუანგარიშნიათ და აღმოჩნდა, რომ ორმოცდა შვიდი წლის განმავლობაში, 1865 წლიდან დაწყებული 1912 წლამდე, მისი წიგნები ქართულ და რუსულ ენაზე სულ 1,167,000 ცალი დაბეჭდილა და გავრცელებულა.

განსვენებულმა იაკობ გოგებაშვილმა მთელი თავისი სიცოცხლე ქართველი ხალხის სწავლა-განათლების საქმეს და განსაკუთრებით-კი თქვენ სწავლა-აღზრდას შეაღია. ნახევარ საუკუნეზე მეტი, ის ქემპარიტი მშობელიური სიყვარულით და მზრუნველობით, თავს დასტრიალებდა და ევლებოდა ქართველ ბავშვებს, რომლების ნორჩ გულში მტკიცედ ნერგავდა სამშობლო ენის, სამშობლო ქვეყნის და მშობელი ხალხის სიყვარულს. მან აამალა, გააფაქიზა და ააყვავა ქართული ენა, ეს უძლიერესი იარაღი ქვეყნის კეთილ-დღეობისა.

იაკობ გოგებაშვილის სიკვდილით ჩვენ დაეკარგეთ ქართველი ხალხის ჭირისუფალი, დიდებული მოამაგე და მოკირნახულე; ქართველმა ერმა დაჰკარგა ქემპარიტი მამა. დაობლდნენ ქართველი ბავშვებიც.

და აი, ამისთვის ამჟამად გულდათუთქული გლოვობს მას მთელი ჩვენი მხარე.

დიდის ამბით, მრავალი ხალხის, მთელი საქართველოს სხვა-და-სხვა კუთხიდან გამოგზავნილ დეპუტაციების დასწრე-

ბით დასაფლავებს ჩვენი ძვირფასი მოღვაწე. მრავალნი იყვნენ
 თადი სიტყვები წარმოითქვა დასაფლავებაზე.

დიალ, აღარ გვყავს იაკობ გოგებაშვილი, რომელ ს ნაშთი
 10 ივნისს დიდუბის ეკლესიის სავანემ მიისვენა ცივ გულზე;
 მაგრამ უკვდავი დარჩა მისი სახელი. იაკობ გოგებაშვილი
 ღრმად ჩაიმარხა მისი საყვარელი ქართველი ხალხის გულში,
 და მუდამ იქნება მისი ხსოვნა და სიყვარული, სანამ ქართველი
 ხალხი არსებობს ქვეყანაზე.

ი. ირემაშვილი.

მთის ხმა.

პ, მთაო, მთაო!.. ნეტავი შენ, რომ აგრე გულ-ცივად ამართულხარ ცის კამარაში და შეუშფოთრად გადმოჰყურებ ბარად გაშლილ დაბეჩავებულ სოფელს! — იტყვიან ხოლმე ჩემზე ადამიანები.

— შე-კი აი ამაზე რას უბასუხებ:

— ეეეჰ, ადამიანო, ადამიანო, რა გესმის, ან რას მიხედება, თუ რა ამბავია, რა ცეცხ-

ლის გენია ტრიალებს შთების გულში... თქვენა გგონიათ, ვითომ მდუმარე და მრისხანე მთები არასა გრძობდნენ, არაფერს განიცდიდნენ?

ოოჰ, სცდებით, ძალიან სცდებით, ბარის მცხოვრებნო! ჩვენ მკედრები როდი ვართ; ვინც ასე ფიქრობს, თვითონ მკვდარია... ჩვენ გულ-მკერდში ისე ჰფეთქს და დულს სი-ცოცხლის მჩქეფარე ძალა, როგორც მრავალ სულიერებში...

თუ ავ-კარგისა და ტყუილ-მართლის გაგება გსურს, რატომ ერთხელ მაინც არ დააკვირდები ბუნების ყოფა-ცხოვრებას...

აგრე, ხომ ჰხედავ, გასწვრივ რომ მალალი მთა მოსჩანს?

— ჰო!

— მის მწვერვალზე გაჩერებულ ნისლ-ღრუბელსაც ხომ კარგა ამჩნევ.

— როგორ არა.

— ჰო, და მთის ფიქრიც სწორედ ის ნისლი-ღრუბელი გახლავთ.

აიღე თუნდ თქვენივე სოფლის წყანწყარა წყარო; ვანა ის კი ჩემი ცრემლებისგან არ არის შემდგარი?

ეჰ, რა იცი, რა, ადამიანო!?!..

დაუსრულებელი და უსაზღვროა ჩვენი სურვილი...

ვერავითარი ჯოჯოხეთური ძალა ვერ დააშრობს ჩვენ დაფარულ ზღვა გრძნობას..

იღუმალია ჩვენი წუხილი... ათასში ერთი თუ მოგვიხედება გულის ვარამს... ისიც ბევრია...

უენონი ვართ, მაგრამ მეტყველნიც კი ვერ იტყვიან იმდენ რასმე, რამდენსაც ჩვენ, მღუმარე და წარბ-შეუხრელი მთები...

უკვდავნი ვართ და უკვდავია ჩვენი კენესა, ჩვენი სიმღერა...

— რისთვის ან რადაო? — მკითხავთ თქვენ: — რა ვიცი? — დამბადებელს ასე გაუჩენივარ... შენ იყავ, მთაო, მებატონე დროთა ბრუნვისაო, და მეც ვდგევარ ასე უძრავად, შეურყეველად, როგორც მოწამე მრავალი საუკუნოებისა...

ვინ რა იცის, რა ამბავია, რა ხდება, რა მარხია, ან რას იწერენ მთები გულის სიღრმეში ..

— დეე, უვიცმა და უგრძნობელმა ადამიანებმა იძახონ, რომ მთებს არაფერი ეყურებათ, არც არას გრძობენ, მკვდარია და ცივი მათი გული, როგორც საფლავის ლოდო; ჩვენ მაინც ვიტყვი: ვსკოცხლობთ!.. ვსკოცხლობთ!..

გ. ქუჩიშვილი.

კეკელოს თავგადასავალი.

I.

როგორ გეკადრება, სტეფანე? განა მაგეებს
კითხვა უნდა? ჩემი მამიშვილის ოჯახში
სხვას ვის გასჭირვებია, რომ შენ შვილს
ვაუჭირდეს!

პირდაპირი პასუხის მაგიერ ასეთი სიტყვებით მიმართა ნატომ თავის მოსამსახურე გოგოს მამას, რომელიც ჩამოვიდა სოფლიდან შვილის სანახადად.

— მაგაში შეც დარწმუნებული ვარ, ჩემო ბატონო, თორემ სხვას როგორ ვანდობდი ჩემ სისხლსა და ხორცს, — უთხრა მოკრძალებით სტეფანემ.

— გარწმუნებ, რომ შენს ოჯახშიაც არ იქნებოდა აგრე არხეინად შენი ქალიშვილი... ისე ვეძკევი, როგორც საკუთარ შვილს...

— ღმერთმა სიკეთე ნუ მოგაკლოს... ღვთისნიერი მშობლების შვილი ხარ, შენი დედმამის კეთილობა მთელ ჩვენ

სოფელშია განთქმული და... შენც ისეთი იქნები, ამბობდა სტეფანე; ნატო-კი ლაპარაკს არ აკლიდა და განაგრძობდა:

— ვერ წარმოიდგენ, სტეფანე, როგორ გაიწაუა და გაიწრთენა... სიტყვა-პასუხი, სამსახური, ოჯახის მოვლა — ისეთი ისწავლა, რომ სწორედ მოგეწონება... ტანთაქმა, დაბურვა, რეცხვა, წმენდა...

— კარგია, თქვენი კვენსამე, კარგი... მაღლი გერგებათ: საწყალი ადამიანის შვილია...

— ერთხანს ძალიან გაუჭირდა, მაგრამ ახლა-კი ყველაფერზე შეჭვეულია...

— რასაკვირველია, გაუჭირდებოდა... სოფელში გაზრდილია... აქ-კი ქალაქია, — ეუბნებოდა სახე გაბრწყინებული სტეფანე, რომელიც სკამზე იჯდა და ცალ-ხელში რომ ქუდი და ჯოხი ეჭირა, მეორეთი დაკრებულ შარვალზე ჩოხის კალთებს იფარებდა. თან ერთობ სცხვენოდა, რომ შეღებილი იატაკი, სადაც-კი ფეხი დაადგა, სულ მტერისაგან გათეთრდა.

მუსაიფი განაგრძევს: ცოტა ხნის შემდეგ ვილაკამ სახლის კარები გააღო, — ეს ნატოს ქმარი იყო, სამსახურიდან დაბრუნებული. ის შუატანის იყო, ჩასქვლებული, ფერ-მკრთალი. ჩაფიქრებულ სახეზე მარტო უღვაშები უჩანდა. სტეფანეს დანახვაზე თავში რალაც არასასიამოვნო აზრმა გაურბინა: — სწორედ გოგოს ჯამაგირს მომთხოვსო, იფიქრა; ამ აზრმა სახეც დაულმიკა, მაგრამ, რაკი დაინახა, რომ ზეზე ამდგარი სტეფანე პირდაპირ უცქეროდა და სალამისათვის გამზადებულიყო, თვითონაც ნაძალადევად გაიკინა და, ვითომდა დიდძალ ნასიამოვნებმა სტეფანეს მოსვლით, ღიმილით მიადება:

— ოო, სტეფანეს ვახლავარ, სტეფანეს... გამარჯობა, გამარჯობა, — და ამ სიტყვებით ხელიც გაუწოდა ჩამოსართმევად.

— ღმერთმა გამარჯობა ნუ მოგაკლოს, — უპასუხა სტეფანემ და, რაკი შეატყო, რომ ღონიერად ხელის ჩამორთმევას ჯოხი შეაშლევინებდა, ხელად მიაყუდა იგი კედელზე და

ლევანისკენ გაეშურა, თან ორივე ხელი ჩამოსართმევდა და ზადა. მაგრამ ჯერ მისაღმება ვერც კი დაესრულებინა, რომ ჯობხმა იატაკზე ბრავგვანი მოილო და ერთი ხმაურობა ასტეხა. ისედაც დარცხვენილი სტეფანე სულ დასწვა ამ გარემოებამ: ხელად ჯობს წაებლაუქა, ბოდიშის მოხდაც დაიწყო, მაგრამ ყველაფერი ისე უხერხულად და მოუხეშავად მოუვიდა, რომ მიწა გაბეთქოდა—ის ერჩივნა.

— არა უშავს-რა, ჩემო სტეფანე,—გაამხნევა ლევანმა, რომელმაც ხელად გაიხადა პიჯაკი, მოიხადა ქუდი და ისევ სტეფანეს მიმართა:

— სტეფანეჯან, სოფელშიაც ასეთი სიციხეებია?

— კი ბატონო, იქაც ასეა...

-- დავიწვით, მეტი აღარა ვართ ადამიანები...

— დიდი სიციხეებია... ბატონო, დიდი...

— ყანა რას შერება? გვალვა ხომ არ აწუხებს?

— ჯერ-ჯერობით დიდად არა, და თუ ასე გაგზრძელდა...

— ისე პირი როგორი უჩანს მოსავალს?

— ლეთის მადლით არა უშავს... ვისაც რამე აქვს, სარჩოს მისცემს ღმერთი...

— კარგია, კარგი... ამბობდა ლევანი და ცხვირსაბოცს აფრიალებდა.

-- ქალო, — მიმართა მან ცოლს, — ლეთის გულისათვის, ერთი ცივი წყალი დამალევენე; ლამის გავხელდე კაცი სიციხით.

— ჯერ კიდევ გაგრილდი, თორემ გაწყენს, — უთხრა ცოლმა, რომელმაც ცოტა ხნის შემდეგ დოქით ცივი წყალი გამოიტანა. ლევანი ზრდილობის გულისათვის ჯერ სტეფანეს შეეპატივა წყალს, ხომ არ მიირთმევო, და, რაკი სტეფანესაგან უარი მიიღო, თვითონ მიირთვა. იცოცხლეთ, სტეფანეს სწყუროდა, მაგრამ სირცხვილის გამო ვერ მოეთხოვა წყალი და თავს იმაგრებდა.

— სხვა, ქალო, ბავშვები სად არიან.

— კეკელოსა ჰყავს სასიერნოდ.

— ამ სიტყვებში რა დროს სეირნობაა, ადამიანი მისი მხარეშია ან ავად გახადო ბავშვები?

— დაიგვიანა იმ შერცხვენილმა... მოვა საცაა... სასიერნო ბალი ახლო გვაქვს, — უპასუხა ცოლმა და თან ცქერა დაიწყო იქითკენ, საიდანაც კეკელო და ბავშვები უნდა მოსულიყვნენ.

— სხვა, შენ როგორ სცხოვრობ, სტეფანე? ჯანზე როგორა ხარ? — ჰკითხა ბოლოს ლევანმა.

— გმადლობთ, ბატონო, როგორც შეეფერება გლებ კაცს. ხან ავად, ხან კარგად...

— ჩემი მოყვრების ამბავი თუ იცი რამე?

— კარგად არიან, ბატონო; მაგათთანა ხელ-მომთბარ ხალხს რა უჭირთ!.. წერილი გამომატანა თქვენმა სიდედრმა და ნატოს კიდევ გადავეცი.

— დიად, მომცა... დაემოწმა ნატო.

ლევანის ცოლი ნატო, სტეფანეს სოფლიდან იყო და სტეფანემაც დაწვრილებით უამბო სიძეს სიდედრ-სიმაპრის ოჯახის ამბავი.

— კეკელ-ც მოდის.. ბავშვებიც მოჰყავს, — სთქვა ამ მუსაიფის დროს ნატომ და ფანჯრიდან შეიღებეს გადასკინა.

კეკელოს მოსვლის ხსენებაზე სტეფანეს გულში სიხარულმა გაიბრინა, თვლები გაუნათლდა, ტუჩებზე ღიმილმა გადურბინა. „ერთი წელიწადია არ უნახავს საწყალს და ახლა რა გვარად იამება ჩემი ნახვაო,“ გაიფიქრა და შუშაბანდიდან გადინებდა. კეკელო საზაფხულოდ იყო მორთული: წინ თეთრი წინსაფარი, თავი თეთრით ჰქონდა წაკრული. პირველად მამა ვერ შეამჩნია, მაგრამ, როგორც-კი იცნო, მაშინვე შურდულივით გამოექანა მამისკენ. ნატოს მაინცა და მაინც არ იამა, რომ ბავშვები შუა ეზოში მიატოვა გოგომ; უნდოდა ამისათვის ჩვეულებრივ კარგად შეეყვირებინა, მაგრამ სტეფანეს

მოერიდა და თავი შეიმაგრა. სტეფანემ-კი ვერ მოიფიქრა ვერც
 ადგილს გაჩერება და შეიღოს კარებთან მივება. შიშლინიძე

— მამა, — მიამახა კველომ და კისერზე ჩამოეკიდა.

— შეილო, — წაიჩურჩულა სტეფანემ და მაგრად ჩაიკრა
 გულში.

კარგა ხანს იყვნენ უსიტყვოდ, ერთმანეთს აკვირდებო-
 დნენ, უცინოდნენ.

სტეფანეს პირველი სიხარული თან-და-თან კმუნვად ეც-
 ვლებოდა. რამდენადაც უყვირდებოდა, იმდენად არ მოსწონ-
 და შეიღოს ჯანმრთელობა: გამხდრად, ფერ-მკრთალად, დასუ-
 სტებულად ეჩვენებოდა. „სოფელში-კი ყაყაოსავით იყოფო,“
 ფიქრობდა და თან მოკრძალებით იხედებოდა ლევანისა და
 მისი ცოლისკენ. კველოც ცალი თვალით ქალბატონისკენ
 იცქირებოდა — იმას ხომ არ სწყინს რამეო და, რაკი შეატყო,
 რომ მაინცა და მაინც არ ესიაზოვნებოდა მამისგან კველოს
 გაჩერება, უფრო მოკრძალება დაეტყო.

— აბა, კარგად დააკვირდი, ჩემო სტეფანე, თუ ვერ მო-
 მივლია შენი შეიღოსათვის!.. თუ ვერ ჩამოცმევია ტანზე, ფეხ-
 ზე!.. აბა თუ გავს შენი მებობლების გოგოებს... მისი ტო-
 ლები ახლა სოფლად ბატებს უდგიან და ლორებს, და ეს-კი
 ხალხში ურევია, — უთხრა ღიმილით ლევანმა სტეფანეს.

— იცოცხლე, ბატონო, იცოცხლე, სამაგიეროს ღმერთი
 გადაგიხდის, — ეუბნებოდა სტეფანე, რომელსაც მაინცა და მა-
 ინც არც იმდენად მოსწონდა შეიღოს მორთულობა, მაგრამ
 პირდაპირ ვერ ეთქვა.

— საკუთარი შეიღოვით ეუფლი, მეფურად ვაცხოვრებ,
 მშენიერ სახლ-კარშია, — განაგრძობდა ლევანი.

„ყველაფერი ცეცხლმა დაგიბუგოს... — მე ამას ჩემი მა-
 მის ქობ-მახი მიჩვენიაო,“ გაიფიქრა კველომ და გულ-ღამ-
 წვარი შეხედა მამას.

— კეკე, შენი ასე გაჩერება არ ვარგა ახლა! მამაშენს

უნდა ემსახურო; წადი, სადილს მიხედე, — უთბრა ნამალიდელი ლიმილით ქალბატონმა. კეკელოს ცოტა არ იყოს გაუკვირდა, როცა ქალბატონისგან ასეთი ტკბილი სიტყვა გაიგონა; სამხარეულოში შევიდა და გაიფიქრა: „ეს აღბად მამაჩემის მორიდებითა-“აო. კეკელო სიხარულით ფეხზე არ იდგა, გულში ჩიტი უფრინავდა. „ახლა კი წაველ, გავშორდები აქაურობას, რაკი ყველაფერს უამბობ მამას, მაშინვე წამიყვანსო,“ ფიქრობდა და ცას ხელი უწვდებოდა. „ნასადილევს მარტო დავრჩებით და ყველაფერს ვეტყვიო,“ ამბობდა თავის გულში; სრული დარწმუნებული იყო, რომ მამა სურვილს აუსრულებდა. აგონდებოდა სოფელი, იქაური ცხოვრება და სიხარულით ფეხზე არ იდგა, თუმც დედის მოგონება გულს უთუთქავდა.

სადილობის დროც დადგა. სტეფანე მიიპატივეს სუფრაზე. იგი ერთობ შორცხვობდა, თან ეშინოდა — არაფერი გავტებოა სუფრაზეო, ან ჭამაში არ შევრცხეო. გაგონილი ჰქონდა, რომ შდიდრებს რამოდენიმე თავი საქმელი მოსდით სუფრაზე და ხათბალა ისაა, თუ რომელი ვჭამო უწინაო. ყველაზე მტკად ეშინოდა დანა-ჩანგლისა და, როგორც კი დაინახა, მტკ შინვე პირს კატა ეცა: ვაი თუ მეც ამ ვერანებით დამქირება საქმლის ჭამაო, და რა ვქნა, როგორ მოვიხმაროვო, — ფიქრობდა. მაგრამ ლევანი დაკვირვებული კაცი იყო და იცოდა, რომ სტეფანე დანა-ჩანგალს ვერ მოიხმარდა და სტეფანეს გასათამაშებლად ხუმრობით სთქვა:

— ქალო, ლეთისგულისათვის, ეს დანა-ჩანგალი გამაშორე აქედან!.. ვის გაუგონია ამითი საქმლის ჭამა!.. ღმერთმა ხელები იმისათვის მომცა, რომ საქმელი მათი შემწეობით ვჭამო...

მართლაც ლევანს პირველად დანა-ჩანგალი არ უხმარია, მაგრამ თან-და-თან-კი შემოაპარა, რითაც სტეფანეს გული ერთი-ორად მოიგო.

საქართველოს
აკადემიის

II.

ისადილეს, როგორც ლევანი, ისე მისი მეუღლე ნატო, გარეგნულად მაინც პატივისცემით ექცეოდნენ სტეფანეს. კეკელოს ცოტა არ იყოს უყვირდა ესა და თან სიამოვნებდა, რომ მისი მამა კაცად ჩააგდეს და არ დაამცირეს. პირველ სიამოვნებას მეორე ემატებოდა—ისა, რომ თვითონ კეკელოსაც დღეს უწინდებურად არ სტუქსავდნენ და არ დასჩხაოდნენ. ყველაზე უფრო ეს თითქოს ავიწყებდა მის განვლილ გაჭირვებას, რომელიც ლევანის ოჯახში გადახდა. და მერმე რამდენი შწარე დღე გასთენებია კეკელოს აქა? აგერ ერთ წელზე მეტია, რაც ამ ოჯახშია, და მგონი ორი დღეც არ ახსოვს, ისეთი, რომ არ ეტყობს. ლევანის ცოლი ერთობ შეუბრალებელი ხასიათის ქალი იყო: ერთი წამი რაა, მოსვენებას არ აძლევდა გოგოს: ხან ოთახებს აგვეინებდა, ხან არეცხვინებდა, ხან სადილს ამზადებინებდა და ვინ იცის კიდევ რა. თან სმაკამასაც ამადლიდა, ტანზედაც არ აკმევდა ხეირიანად. როცა მეზობლის ქალები ეცუოდნენ—რაა, ქალო, რომ ამ უბედურის შვილს ფეხს არ გიკმევია და ტანსო, ნატო თავის გასამართლებლად იტყოდა:—ქა... ერთი შეხედვე ამათა!... რომ არ იციან რაშია საქმე! ღმერთს გეფაცებით, შნო არა აქვს მოხმარების, თორემ ვინ თავმკედარი დაიშურებდა რამეს! ფეხსაცმელი ვერ უტარებია, ქალო, ასეთი გაგონილა? მეუბნება—სოფელში ფეხშიშველად სიარულს დავეჭვიე და აგრე მირჩვენიაო... მეზობლის ქალებს ამ სიტყვებზე ღიმილი მოსდიოდათ: კარგად იცოდნენ, რომ საქმე ნატოს კრიკანგობაში იყო და არა სხვა რამეში, მაგრამ აბა მეტი რა უნდა ეთქვათ მისთვის. ერთი მგლისკენაც უნდა სთქვაო. გამიგონია, და ნატოს დანაშაულის შესამსუბუქებლად აი რა უნდა მოგახსნოთ. ის ერთობ ღარიბი მოხელეს ცოლი იყო: მისი ქმარი თვიურად ხუთ თუმანს ჯამაგირს იღებდა. ამ ფულებით სახლიც უნდა დაეჭირავენებინა და ოჯახიც შეენახა, —ტანთ ჩაეცვა ცოლ-შვილისა-

თვის სასმელ-საქმელი არ მოეკლო; რასაკვირველია, ზრდა-ფული ყველაფერს ვერ გასწვდებოდა და ხელ-მოჭერილად უნდა ყოფილიყვნენ. მე რომ შკითხოს კაცმა, ეს ხელმოჭერილობა იქამდე უნდა მისულიყო, რომ ლევანს და მის მეუღლეს მოსამსახურე გოგო არც კი უნდა აეყვანათ და თვითონ უნდა ეშრომათ; მაგრამ ნატო გვარიანი კუდაბზიკა ქალბატონი გახლდათ და უმოსამსახუროდ ცხოვრებას როდი კადრულობდა... — ღმერთო კი მომკალი, როგორ შემძლია მთელი ოჯახის ზურგზე მოკიდება; მამაჩემის სახლში არაფერს არ ვაკეთებდი, — განუცხადა ქმარს და ისიც იძულებული იყო მოსამსახურე გოგო აეყვანა. რამოდენიმე გოგო გამოიცვალეს: ვერავის გაეძლო მათთან. ბოლოს სიმამრმა სოფლიდან სტეფანე და მისი ქალი კეკელო მოჰგვარა სიძეს და ჭირაშიაც შეარიგა — თვეში ორ მანეთად, რომელიც ყოველთვის თავზე უნდა მიეღო სტეფანეს; მაგრამ აგერ წელაწადი გავიდა და ჯერ ერთი გროშიც არ მიუღია. სწორედ ამ ფულებისათვის იყო დღეს სტეფანე ჩამოსულა, უნდოდა ყოველ წუთს ეთქვა ლევანისათვის, მაგრამ ვერ მოეხერხებინა — ტკბილმა მოპყრობამ მოისყიდა.

ღიად, იმას მოგახსენებდით, კეკელოს გული თითქოს მოინადირეს ამ დღეს ლევანმა და ნატომ. მაგრამ ეს წუთიერი იყო: როგორც კი ცოტათი ჩაფიქრდებოდა კეკელო, მაშინვე იტყოდა: „მაგვებით ვერ მომატყუებთ, გულს ვერ მომიბრუნებთ თქვენა; ვიცი, რისთვისაც იტყვეით ასეო,“ და გული ზიზლით ეფერებოდა. მოუთმენლად ელოდა იმ წამს, როცა თავის მამასთან მარტო დარჩებოდა და მის წინაშე თავის გულის ნადებს ამოანთხევდა. მაგრამ არ იქნა და ვერ ეღირსა სასურველ წამს: დიასახლისი ხან იქით გზავნიდა და ხან აქეთ. ლევანიც როდი იშორებდა თვალთავან სტეფანეს და რაზე არ ემუსაიფებოდა, თუმც მასთან ლაპარაკი არც ისე ეპიტნავებოდა; გულში იმასაც კი ამბობდა: რა ეშმაკმა მოგახეტა, ან როდის იქნება, რომ წაშავდეთ.

კულ-ქმარმა მშენიერად იცოდნენ — თუ მამა და შვილს

ერთად დასტოვებდნენ და ალაპარაკებდნენ, სტეფანე წაიყვანდა თავის ქალს, რადგან კეკელო მთელ თავის გასაჭირს ეტყოდა; ეს კი ლევანისა და მისი ცოლისათვის დიდად საზარალო იქნებოდა: ჯერ ერთი ჯამაგირი უნდა მიეცათ და მერმე — უმოსამსახუროდაც დარჩენილიყვნენ. მაგრამ თავი და თავი ის იყო, რომ ქვეყანაში თავი მოეჭრებოდათ: ყველა იტყოდა — აუტანელი ადამიანები არიან, ერთ გოგოსაც ვერ გაუძლია მათ ხელშიო... სწორედ ამისათვის იყო, რომ აგრე უსტატურად იქცეოდნენ და მამა-შვილს ერთმანეთს არ აკარებდნენ გულდასმით სალაპარაკოდ. გულ-უბრყვილო სტეფანე ვერაფერ ამის მაგვარს ვერ ამჩნევდა. — პირიქით სრულიად დარწმუნდა მათ გულ-კეთილობაში და გულის სიღრმეში უხაროდა, რომ ასეთ ღვთისნიერ ხალხში ეზრდება თავისი ქალი. კეკელო-კი უფრო გრძნობდა რაშიაც იყო საქმე და თან-და-თან ბრაზდებოდა: „ღმერთო ჩემო, რამდენი უგინებიათ საწყალი მამაჩემი ჩემი გაზრდისათვის, რამდენი უღანძღავთ ორთავეს, დამკონოდნენ კიდევ — ასეთისა და ისეთის შვილი ხარო, და ახლაც როგორ ეხმატკბილებიან მამას!.. მაგრამ ვიცი, რაშიცაა საქმე“ — ო, — ფიქრობდა იგი... მამის ავად ხსენების მოგონებაზე დედაც მოაგონდა და გული აუჩუყდა; „უღმერთონი, უსინდისონი, საწყალი დედაჩემიც რამდენჯერ მოიგონეს, საფლავში არ მიყენებენო,“ გაიფიქრა და თვალები კრემლებით ავესო.

სალამომაც მოაწია. სტეფანე ცოტა არ იყოს გათამამდა და უწინდებურად როდი მორცხვობდა: თამამად ლაპარაკობდა, მოძრაობდა. მაგრამ ახლა უბედურობა ის იყო, რომ ამაღამ სად უნდა დაწოლილიყო. ეს კი იცოდა, რომ წადიო არავინ ეტყოდა და ლევანი თავის სახლში მოასვენებდა, მაგრამ მაგარი ის გახლდათ, რომ ლევანისას მოსვენებას ერთობ ერიდებოდა სტეფანე. — „საჩემო ქვეშაგები სად ექნებათ, — ვაი თუ გავსვარო ჩემი ქუჭკუიანი ტანისამოსით აქაურობა და თავი მომეჭრასო,“ — ფიქრობდა. მაგრამ ბოლოს თავი დაიბმედა: სადაც ჩემი შვილი წევბა, მეც იქ მოვისვენებო; მუსაიფის

იმედიც მაშინ ჰქონდა. მაგრამ, თქვენც არ მომიკვდეთ, რა მსხვერპლიცა და შეილიც ისეთ ალაგებს დააწინებს, რომ მათი შეხვედრა ყოვლად შეუძლებელი იყო; მასთან, ჩვენ სტეფანეს რომ ეგონა, არც ისე სუფთა ლოგინი მოუტანეს—ერთი დამდნარი ლეიბ—საბანი და ასეთივე მუთაქა მიუჩინეს შუშაბანდში. ცოტა არ იყოს კიდევ ეწყინა ესა, მაგრამ მალე წყენა სიამოვნებად შეეცვალა—თავისუფლად მიინც მოვისვენებ ზედაო, — იფიქრა და შეილზე ფიქრებს შეუდგა: „ეს ყველაფერი კარგი, ძალიან პატივი-კი მცეს, მაგრამ გოგოს რომ ვერ მოველაპარაკე? რალაცა დატანჯულად გამოიყურება ბავშვი: ვაი თუ ცუდ ყოფაშია? მე უბედურმა რად ვერ გამოვიტხე ყველაფერი? რად შემრცხვა? ხვალ დილითვე გამოვკითხავ ყველაფერს: საქმელ-სასმელი როგორი აქვს, მოვლა—პატრონობა... დაპირები-სამებრ წერა-კითხვა თუ ასწავლეს? ამ ფიქრის დროს თვალწინ ედგა ცამეტ-თოთხმეტი წლის ყველო, სახე-გაფითრებულნი, მოწყენილ-გამომეტყველების მქონე? „საწყალი“... აღბადენატრება სოფლად წასვლა, ნაჩვევ ადგილებში განაგარდება... მოუბდება სოფლის ჰაერი... ან-კი რა აძლებინებს აქა. ასეთი სიტყვებია, ყველაფერი მტვრითაა სავსე, ვერსად მოლს ვერ ნახავ, ცივ წყალს ვერ დალევ... შეილო, იქნება სატანჯელში ჩაგაგდე და სული წავიწამიდე“?... ამბობდა სტეფანე თავის გულში და სიმწრით აგონდებოდა მომაკედავი ცოლის სიტყვები: ბავშვებს უპატრონე, არ გაამწარო, სული არ წაიწყმიდოო.

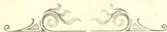
მეორე მხრივ სტეფანეს შეილისა ნამოჯამაგირვეი ფულის აღებაც ყოველ წუთს ახსოვდა, უმთავრესად-კი ამისათვის ჩამოვიდა, თორემ ამ მუშაობის დროს აბა როგორ მოიკლიდა. სულ ოცდა-ოთხი მანეთი ერგებოდა, დღეში ასჯერ გამოიანგარიშებდა და გული უნათლებოდა, როცა წარმოიდგენდა ერთად ამდენ ფულს. გადაწყვეტილი ჰქონდა თხუთმეტი მანეთის სიმინდი ეყიდა, დანარჩენით-კი თავისი ობლები შეემოსა და თვითონაც ფეხსაცმელები შეეძინა—რათა ქალამნებისათვის კვირაობით მიინც წულები შეენაცვლებინა.

კეკელო-კი ამ დროს ცრემლებში იღრჩობოდა; ვად მოკუნტულიყო რაღაც მჩერებში გახვეული და გულ-ამომჯდარი სლოკინებდა. კარგად შეამჩნია, თუ რაშია ც იყო საქმე და როგორ არიდებდნენ მამას; წინდაწინვე გრძნობდა, რომ მამის წასვლის შემდეგ ერთი-ორად ამოაშწარებდნენ ამ ერთი დღის შედარებით კარგად მოპყრობას. ეს იქიდანაც დაასკვნა. რომ დიასახლისმა დაწოლისას კბილების კრაჭუნით ჩუმად მუჯღუგუნე უთავაზა და—წადი, დაეგდე იქაო—მიადხა და სამზარეულოსკენ მიუთითა. ზამთარ-ზაფხულ აქ წვებოდა კეკელო ერთ გაბრეკილ ფიცარზე; მისთვის არც ლეიბი იყო და არც ხეირიანი სასთუმალი. საბნად რაღაც კონკის ძველა ჰქონდა. „ჯერ გათენდეს, და მერე მე ვიცი, — ფიქრობდა კეკელო, — ყველაფერს ვეტყვი მამას და კიდევ წაყვები სახლში.. არ მინდა აქაურობა, ღმერთმა დასწყევლოს და შეიჩვენოს ეს ქალაქია თუ რაღაც... ჩემს ნებაზე ვერ გამოვიღია, ვერ მისევას და ვერ მიქამია... გაფუტებული ჰაერია... აქაურობას მაშიჩემის ქოხი სჯობია... იქ შენს ნებაზე ყოფნას რა სჯობია!.. აქაურ პურსა და ხორცს იქაური შავი მხალი სჯობს“... კეკელო გაიტაცა ფიქრმა და მოგონებამ. თვალწინ დაუდგა სოფლის კარმიდამო, ამწვანებული მინდორ-ველი, მოდუღუნე მდინარე, შეზრდილი ტოლები და ათასი სხვა რამე. ამ მოგონებამ უფრო აუჩვილა გული და მეთათესედა დასწყეიტა, რომ გაპყოლოდა მამას. „მაგრამ დედა რომ არ დამხედება სახლში,“ აღმოხდა გულის სიღრმიდან და ცრემლები ლაპა-ლუპით გადმოსცივდა.

ვ. მალაქიაშვილი.

(დასასრული იქნება).

ს ტ ვ ი რ ი.

ოთი წლის ვიყავ, ესტიროდი,
 დღეს ასისაცა—ესტირიო...
 ყრმას დედის ძუძუ არ უყვარს,
 როგორც მე ჩემი სტეარიო.
 ვებლაუკები ხელებით,
 ვერ მოვაშორე პირიო...
 ვშიშობ, რომ არ დამიდუმდეს
 ის ჩემი თვალის-ჩინიო,
 თვალის ჩინზედაც უტკებსი
 ჩემი ღბინი და ჭირიო.
 უსტვიროდ ჩემი სიცოცხლე
 არა ღირს ჩაღა-ჩირიო.
 მინდა სტვირს შვევისისზღბორცო,
 შვესტრფი, თუმც არა ვყვირიო;
 სულ ამას ვფიქრობ: ჩემ სტვირსა
 რა ვათქმევინო ტკბილიო,

რომ ქვეყნის წულუღებს ეწამლოს,
მძინარს დაუფრთხოს ძილიო.

არ მინდა მესმას სიტყვები

გულისა გასაგმიროო,

ნათქვამი ერის მიერა:

დაღვა, ველარ ღღერს სტვირიო;

სტვირის პატრონიც დაბერდა,

ველარა გმირობს გმიროო.

სჯობს, ვიდრე ამას იტყვიან,

მიწით ამეფსოს პირიო.

ვემუღარები მეუფეს;

არ დამიღუპო სტვირიო.

ისეთი ძალა მიეცი,

საქმე ქნას გასაკვიროო,

ღღე-და-ღამ დაუდგრომეღად

ჰანგს ჰანგი სცელიდეს ძვირიო,

ამით-კი ჩემ ერს მოშორდეს

ყოველი გასაჭიროო.

დავაკარ ჭარასხაზედა

წმინდა სანთელი წყვილიო —

ღვთისა და ღვთის-მშობლისადა,

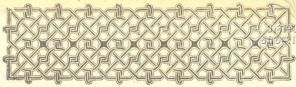
ვისიც ჩენა ვართ წილიო.

ფუკრავ სამშობლოს მსხვერპლადა,

თანაც კრემლს ვაფრქვევ, ვსტირიო.

ვაჟა-ფშაველა.

პარღუზის სამეფო.

(დასასრული).

ალი განათებული იყო: ხეივნის აქეთ და აქით ჩამოკიდებულ ათასფერ ფარნებით ნაზ ნათელსა ჰფენდა მახლობელ ტოტებს. გზებზე არაივნ მოსჩანდა; მხოლოდ ხანდისხან ქარს მოჰქონდა მზიარული სიცილი და ჭურჭლის წყრიბლი. ბავშვი წაეიდა იქითვე, მარიანა და ლიდიკ უკან გაჰყვნენ. ცოტა სიარულის შემდეგ ხეებ შუა გამოჩნდა პატარა ლამაზი მოედანი. შუაში იდგა დიდი მაგიდა საქმელე-ბითა და ბოთლებით გაესილი; მაგიდას გარს შემოსხდომოდნენ მორთული ქალები და კაცები; ყველანი იცინოდნენ, ლაპარაკობდნენ, სვამდნენ სადღევრძელოებს.

ბიკი ჩრდილში იდგა და გაოცებული შესცქეროდა ამ სურათს. ამ დროს მოსამსახურემ გამოირბინა და შეამჩნია ჩრდილოში მდგომარე.

შენ აქ რა გინდა?—დაიყვირა იმან.

ბავშვმა გადადგა რამდენიმე ნაბიჯი და განათებულ ალ-გას გამოვიდა. სტუმრებმა შეამჩნიეს. ბიკი მივიდა ერთ გაბ-ლინძულ ვეებატონთან, მოიხადა ქუდი და ნელა წაილაპარაკა:

— დედაჩემმა გამოგზავნა; იქნება შემწეობა აღმოგვიჩი-ნო.

ბატონმა აიღო მაღლა თავი და შეხედა ბავშვს:

— ვინ არის დედა შენი, ჩემო პატარავ?

— ანნა ლინეი, მოსარეცხე... იმან მითხრა თქვენზე, უთუოდ გვიშველისო. დედა ჩემმა მითხრა კიდევ, რომ მამა ჩემი თქვენი გულისთვის ჩასვეს სატუსალოში.

— ჰოო,—სთქვა ბატონმა და უცნაურად დაიღრიჭა,— მე არ მახსოვს არც მამაშენი და არც დედაშენი, ჩემო კარგო!

— რა კანდიერი რამ არის,—მიუბრუნდა სტუმრებს.

— აი კიდევ რა მოუგონიათ ფულების დასაცინკლავად. სტუმრებმა ლაპარაკი შესწყვიტეს და ცნობის მოყვარეობით დაუწყეს ბავშვს ცქერა.

— მე ხომ ვითხარი, ბიჭო, რომ არ ვიცნობ შენ მშობლებსა-მეთქი: მოსარეცხებთან არაფერი საერთო არა მაქვს, — ბრძანა ბატონმა და რაღაც ანიშნამოსამსახურეს.

— მამა, შეიძლება მსხალი მივცე! — გაისმა ამ დროს ბავშვის წკრიალა ხმა; ლამაზმა პატარა გოგონამ მიირბინა ბიჭთან და ღიმილით გაუწოდა მსხალი.

მოსამსახურე — კი ამ დროს სცდილობდა, როგორმე გაეყვანა ბავშვი ბალიდან.

ერთმა სტუმართაგანმა ამოიღო ქისიდან ორი თითო მანეთიანი და მიაწოდა მოსამსახურეს.

— მიეცი, — უთხრა იმან და ანიშნა ბიჭზე.

— საწყალი ბავშვები! — მშვიდად წარმოსთქვა სახლის პატრონმა, — ყველაფერში დედები არიან დამნაშავენი, აჩვენებ მათხოვრობას.

მოსამსახურე კი ამ დროს ის ორი მანეთიანი ჯიბეში ჩაიღო და ერთი ძველი შაურიანი მისცა ბავშვს.

ბიჭმა ნაღვლიანად დახედა ფულს და მერე ნელ-ნელა კოჭლობით გასწია კარებისკენ.

— წავიდეთ — გვეყოფა, — სთქვა პატარა ლიდიმ, — საშინლად დავილაღე, წავიდეთ ჩქარა.

თვალეები დახუჭა და მიეკრა დედას.

მარიანას ეგონა, რომ ამის შემდეგ ლიდი აღარაფერი იქნებოდა, მაგრამ შემდეგ დომებდა აღამიანების ნახვას, გამზიარულდებოა, მაგისტრული გაუტრუვდა. მთელი დღეობით ლიდი ჩაფიქრებული დადიოდა, ფერი დაჰკარგა, სრულებით აღარა თამაშობდა, დაჯდებოდა ხოლმე ზღვის პირას და ფიქრობდა, განუწყვეტლივ ფიქრობდა რაღაცას.

იმის გარეშემო-კი სიკოცხლე სდულდა და გადმოდიოდა, მშვენიერი ფერიები მზიარულებით აესებდნენ იჭაურობას, ბანაობდნენ ანკარა ზღვის ტალღებში, გვირგვინებსა სწნაენდენ, ცეკვაენდენ, იცინოდნენ.

— განა არ მოგწყინდებათ ხოლმე მთელი დღე. ვგრე სირბილი და თამაშობა?—ჰკითხა ერთხელ ლიდიმ პატარა ფერიას.

— ჩვენ ხომ სულ არა ვთამაშობთ, — უპასუხა ფერიამ, — ძალიან ბევრი საქმე გვაქვს. დილით, გაიღვიძებს თუ არა მზე, ჩვენ ბაღში გამოვრბივართ, ულოკავთ ვარდებს მშვიდობიან დილას, ვაფრთხობთ ფრინველებს. მერე რა კარგია ვარდების მთაზე დილა! ყველაფერი იღვიძებს, ისმის ფრინველების გალობა, ფუტკრის ბზუილი, კრიკინას ჰიანური, ვარდის ფურცლებზე აღმასებსავით ბრწყინავს ცრემლები. ძილისაგან გაწითლებული კაპწია ვარდები მზიარულად შესცინიან ამომავალ მზეს. შემდეგ მივრბივართ ზღვისკენ იმ კეკლუც ვარდებთან, რომლებიც იზრდებიან სწორედ წყლის პირად. ვინც ყველაზე ადრე მივა, იმას ნება აქვს მოსწყვიტოს ერთი ვარდი და ატაროს მთელი დღე. მერე ვბანაობთ. რა მზიარულ კვირას ავტებავთ ხოლმე, როდესაც ზღვის ტალღები აგვიყვანს მალღა და, იქიდან დაქანებულნი, მიფერიწავთ სადღაც შორს, ზღვის შუა-გულისკენ. ბანაობის შემდეგ საჩქაროდ უნდა მოვაგროვოთ ზღვის ლამაზი კენჭები და ლოკოკინები დედოფლისთვის—ყოველ დილით დედოფლის დარბაზს ჩვენ ახალ-ახალ ლოკოკინებითა ვრთავთ, იატაკზე-კი

ვშლით ახლად მოწყვეტილ ყვავილებს. მერე გვირგვინები გვაქვს დასაწნავი. ვინც სალამომდის გვირგვინს ვეძებდა, ის ვერც მონაწილეობას მიიღებს საერთო ცეკვასა და მსიარულებაში. მხოლოდ სალამოთი ვიცილით ცეკვისთვის; ემზიარულობთ იმ დრომდის, სანამ არე-მარე არ გაბრწყინდება მთვარის ვერცხლის ფერი ნათელით.

— მერე არა გბებრდებათ ეს განუწყვეტელი სიმზიარულე!

— არასოდეს! ჩვენ არ ვიცით რა არის მოწყენა.

ლიდამ ნაღვლიანად ჩაჰქინდრა თავი.

ლაშე-კი, როდესაც მთვარის მკრთალი ნათელი ეფინებოდა არე-მარეს, მთები ეხვეოდა ბრწყინვალე ბურუსში და ზვირთები ბუტბუტით ნელა მოგორავდნენ ნაპირისკენ. ლიდი ჩამოჯდებოდა ზღვის კიდებზე და ყურს უგდებდა ტალღების ლაპარაკს. ზვირთები უამბობდნენ ლიდის, როგორა სცხოვრობენ ადამიანები დედამიწაზე, როგორ იტანჯებიან; ეუბნებოდნენ იმასაც, რომ ადამიანებს არაეინა ჰშველის! ლიდი გულ-მოდგინედ უგდებდა ყურს ამ ამბებს და იმისი პატარა გული ივსებოდა ისეთი ტანჯვა-ვაებით, რომ ბავშვი გამწარებული პირქვე ემზობოდა მიწაზე და ტიროდა, ტიროდა...

— ნეტავი შემეძლოს შეეღა! ამბობდა გულში.

ზვირთები-კი ლაპარაკობდნენ, სულ ლაპარაკობდნენ.

— დღეს მეთევზე დაიღრჩო, — ამბობდა ერთი, — დარჩა კოლი და შვილები. რალას იზამენ ის საცოდავები? სუყველაზე პატარა ჯერ ვერ დადის, მხოლოდ ტიკტიკობს: „სად არის მამაჩემი? ვინ წაიყვანა მამაჩემი?“

— მე კი პატარა გოგო ვნახე, — ამბობდა მეორე, — წყალში იდგა საწყალი და სარეცხს ავლებდა. ფეხები გალურჯებოდა, ხელები გაშეშებოდა სიცივითა; სარეცხი-კი მთელი კალათი ჰქონდა გასაფლები. დედა ავად გახდომოდა; ბოროტი ქალბატონი დამუქრებოდა, თუ სარეცხს დროზე არ ჩამაბარებ, კაპეიკს არ მოგცემო.

ასე ელაპარაკებოდნენ ზვირთები. ამ დროს-კი ვარდების

მთელი სამეფო ძილს მისცემოდა და უცნაურ სიზმრებში ვარ-
თულს სრულებით არ აგონდებოდა დედაპიწა და იმისავე
ხარება. არ ეძინა მხოლოდ ლილის. ის უკრს უგდებდა ზვირ-
თების მწარე სიმღერას და ფიქრობდა დიდხანს, ზღვის ნაპი-
რას წამოწოლილი.

გავიდა რამდენიმე წელიწადი. ლიდი გაიხარდა, დაჯაბუ-
კდა. მუდამ ჩაფიქრებული ჩუმი ლიდი აწუხებდა მარიანას.

— დედა! — სთქვა ლიდიმ ერთ მშვენიერ დილას, — აღარ
შემიძლიან აქ ცხოვრება. სული მეხუთება... მინდა ადამიანებ-
თან ცხოვრება, მინდა ვიწროვო მათთან ერთად და, რითიც
შემეძლება, დავებმარო.

— ლიდი, შენი ჭირიმე! — ამოიკვნესა საბრალო დედამ, —
შენ გინდა დამტოვო აქ მარტო, გინდა გამცვალო სიღარიბე-
სა და მწუხარებაზე.

— დედა, საყვარელო დედა! — ამბობდა ლიდი, — გამიშვი
ადამიანებთან. ბედნიერი ვიქნები იმათთან. გამიშვი, დედა,
თუ გიყვარვარ, თუ ჩემთვის სიკეთე გინდა.

საწყალი მარიანა დასთანხმდა, თუმცა-კი გულში ჯოჯო-
ხეთის ცეცხლი უტრიალებდა: იმისი ერთად-ერთი საუნჯე,
იმისი ლიდი თავს ანებებდა, მარტოდ-მარტო სტოვებდა დედას.

აღარ გაახარებს არც ბრწყინვალე ცხრა-თვალია მზე, არც
ფრინველების საამური ეივილ-ხივილი: სრულებით მარტო იქ-
ნება ქვეყანაზე.

— მშვიდობით, ჩემო ძვირფასო ბიჭიკო, — ნალელიანის
ხმით ამბობდა მარიანა და უკოცნიდა პირისახეს: დღეს შენ
ახალ ცხოვრებას დაიწყებ. ღმერთმა გაგაბედნიეროს... ვახსო-
ვდეს: თუ ძლიან ცუდად წავიდა შენი საქმე, იქნება მოინ-
დომო ვარდების სამეფოში დაბრუნება; მაშინ ოღონდ გამო-
სთქვი 'ეგ სურვილი, იმწამსვე იქ გავჩნდები და წამოგიყვან.
მშვიდობით, მშვიდობით, ჩემო ძვირფასო.

დედის ნაზმა ხმამ ტკბილ ნანინასაებ იმოქმედა. ლიდი ჩაეძინა.

პირველად მოუვიდა ტუჩებზე ღიმილი, პირველად გაუწითლდა ლოყები, პირველად მიიღო იმისმა სახემ ბედნიერი გამომეტყველება. ლიდი იგრძნო, რომ ნელ-ნელა მიფრინავს ჰაერში. ჰგრძნობს, რომ მის გარეშემო სინათლეა, თუმცა-კი თვალები დაბუჭული აქვს; ისმის მუსიკის მშვენიერი ხმა, ფრინველების ვალობა, შადრევნების ბუტბუტი და ჩუმი ჩურჩული ფოთლებისა. უფრო-კი ეყურება დედის ტკბილი ნაღვლიანი ხმა.

ხმები თან-და-თან მისწყდა, აბლა შორიდან ძლივს-ღა ისმოდა. ლიდი-კი მიფრინავს, სულ ჩქარა-და-ჩქარა. ყურებში სიშინელი ხმაურობაა, თავბრუ ესხმის. სინათლესაც ვეღარა-ჰგრძნობს.

ლიდი იწვა დედამიწაზე, ტყის განაპირას: საღამო ხანი იქნებოდა, როდესაც გონს მოვიდა. მზის სხივები ჩუმად მოიპარებოდა ხეებ შუა. დამშვიდებულ ჰაერში მკაფიოდ ისმოდა ცხვრების ბლავილი. შორიდან ხარის წკრიალა ხმა მოდიოდა. იქვე მთის კალთაზე წამოჭიმულიყო პატარა ქალაქი. ლიდი წამოდგა და გასწია იქითკენ.

ქალაქის განაპირას იდგა დაბალი, თეთრი სახლი; ჰანდრები და იასამანის ბუჩქები ისე შემოხვეოდა გარს, რომ გვეგონებოდათ სახლი ვილაყას ემალება და ბუჩქებ შუა შეეკუთულო.

ლიდი ავიდა კიბეზე და ოთახის კარებში გაჩერდა.

ოთახში ბნელოდა. კედლებთან გამწკრივებული იდგა წიგნების შკაფები; აქა-იქ სურათები ეკიდა. კუთხეში თეთრად მოსჩანდა ადამიანის ჩონჩხი. მზის უკანასკნელი სხივი წითელ ელფერსა სცემდა პატარა ბიკის სურათს, რომელიც ტახტის ზემოდან ეკიდა, და ყმაწვილ-ქალის ოქროს-ფერ თავს, თით-

ქოს უგზავნიდა მათ თავის უკანასკნელ სალამს. ყმაწვევების
ლი დაყრდნობილიყო წიგნებით საესე მაგიდაზე. იმის გვერდის,
ტახტზე, სწორედ სურათის ქვემოდ იჯდა პატარა მოხუცი.

ესენი იყვნენ — ვიქტორ მარქსი და იმისი შვილი-შვილი
ალინა.

ლიდი მარქსთან დარჩა და დაეწაფა სწავლას. თავის მე-
ცადინეობისა და სურვილის წყალობით, ლიდემ მალე გაუსწ-
რო თავის ტოლებსა ხშირად იჯდა ხოლმე შუალამემდინ თა-
ვის პატარა ოთახში და ჩასჩერებოდა წიგნებს; ათასში ერთხელ
აიღებდა თავს მალლა, რომ ცოტათი დაესვენებინა დაღლილი
თვალეები და გასცქეროდა ფანჯრის იქით გადაშლილ ბაღს.
ამ დროს ლიდის წარმოუდგებოდა ხოლმე ვარდის ფრად გა-
ნათებული სამეფო, ისმოდა შადრევნებისა და ფოთლების ჩურ-
ჩული, ჰხედავდა ჰაეროვან ფერიებს, ესმოდა ხმა, რომელიც
იწვევდა იქ, სადაც სუმუდამ სიხარული და ბედნიერება სუ-
ფევდა. ლიდი გაიქნევა თავს: სრული ბედნიერი იყო იმითიც,
რომ ყოველ დღე იძენდა ახალ-ახალ კოდნას. და ლიდის
ფერ-მკრთალი სახე ისევ წიგნებისკენ იხრებოდა.

გავიდა წლები. თეთრი სახლი უფრო ძლიერ ჩაიმაღლა
იხსამანის ბუჩქებში. თვითონ სახლშიაც ბევრი რამ გამოიკვა-
ლა დილიდან სალამომდის განუწყვეტლად ისმოდა იქ ბავ-
შეების სიცილი და ექვსი პატარა ფეხი მარდად დარბოდა,
ერთი ოთახიდან მეორეში.

სალამოთი, ბავშვები შემოეხვეოდნენ დედას და ისიც უა-
მობდა ზღაპრებს. სულ-განაბული უსმენდნენ ბავშვები დედას.
ზოგჯერ ზღაპარი ისე გაიტაცებდა ხოლმე, რომ ვერც-კი შეა-
შინევდნენ, როგორ გაიღებოდა ოთახის კარი და შემოვიდოდა
ახალგაზდა ექიმი. მამის დაქანცულ სახეზე და ნალვლიან თვა-
ლებში შეითამაშებდა ლიმილი ამ სურათის დანახვაზე; აგონ-

დებოდა ის დრო, როდესაც პირველად შემოვიდა მწიკნისში და დაანახა ყმაწვილი ოქროს-ფერ თმიანი ქალი და მოხუცი ექიმი. მოხუცი ექიმი მარქსი ღიღი ხანია, რაც აღარ არის ამ ქვეყნად.

— მამა! — შეამჩნევდა რომელიმე, და ყველანი გარს შემოეხვეოდნენ. მამა ჯდებოდა ტახტზე, იწყებოდა საერთო მზიარული ბაასი, სიცილი, ხუმრობა. ოთახში თან-და-თან ბნელდებოდა

— ბავშვების ძილის დროა, ალონა, — ამბობდა მამა შემდეგ დაწყნარებულ სახლში კიდევ დიდხანს ისმობდა ლაპარაკი: ლაპარაკობდნენ ჩვენი ნაცნობი ლიდი და იმისი ცოლი ალინა.

ერთ ზაფხულს ხორველა გაჩნდა. იმ ქალაქში, სადაც ლიდი სცხოვრობდა, ხალხი ასობით იელიტებოდა. ყოველ დღე ქალაქის ქუჩებში დაინახავდით სამგლოვიარო პროცესიებს საწყალ ხალხს-კი ილლიაში ამოდებული მიჭქონდა სასაფლაოზე პატარა შავი კუბოები. არავითარი ღონის-ძიება არა მშველიდა ხალხს. გაუმადლარი სენი სულ ახალ-ახალ მსხვერპლს ითხოვდა: ართმევდა შვილებს მამას, ხელიდან აცლიდა მშობლებს ერთად-ერთ შვილსაც-კი.

შეუბრალებელი სენი პატარა თეთრ სახლსაც მიეპარა. აი, გამოიტანეს იქიდან ჯერ თეთრი, პატარა კუბო, მერე ღიღი, ყვავილებით მორთული. ზაფხულის ერთ ღრუბლიან დღეს ლიდი სრულებით მარტო დარჩა. სული და გული თითქოს დაუცალიერდა და გაეყინა. დღეს მან მიაცილა საფლავამდ-ს თავის უკანასკნელი შვილი, რომელიც წევს ახლა დედისა და ძმების გვერდით, მყუდრო, სველ სასაფლაოზე.

ამ მდგომარეობაში გაატარა დრო საღამომდის, თავით ხელებზე დაეკრძნო. ვერ ამჩნევდა, რომ ოთახში დაბნელდა. უცბად ლიდი იგრძნო, რომ ვიღაც ნელა მიეკარა იმის სახეს და მოესმა ნაზი ხმა.

— ჩემო საყვარელო ბიჭიკო! ჩემო ძვირფასო ლიდიკო! შემიძლიან უყურო შენს ტანჯვას. წამოდი ჩემთან, დედა შენთან; ხომ იცი, ქვეყანაზე შენზე ძალიან არაფერს ვიყვარს. ვარდების სამეფოში დაისვენებ, დაივიწყებ შენ მწუხარებას.

ლიდიმ გაუწოდა მოჩვენებას ხელები და იმის დაქანცულ სახეზე ლიმილიმა შეითამაშა.

სწორედ ამ დროს ვიღამაც კარები დააკაკუნა.

— ეჭიმო, — სთქვა ღარიბად ჩაცმულმა დედაკაცმა და ოთახში შემოიხედა, — თქვენ თავის დღეში ღარიბებს უარს არ ეუბნებიან, ამიტომაც უყვარხართ მთელ ქალაქს. უშველეთ ჩემ პატარა ანელის. იქნება გადაარჩინოთ.

ლიდიმ მთელი ღამე ანელის გვერდით გაატარა. გათენებამ მოატანა. ლიდი ისევ ავდმყოფთან იჯდა და ჟურს უგდებდა ბავშვის დსმშვიდებულ სუნთქვას. ახლა იმის სახეზე სასოწარკვეთილება აღარ იხატებოდა.

მაგრამ, აი, დახუჯა თვალები და ისევ მოესმა დედის ხმა:

— ნუღარ იგვიანებ, ჩემო ძვირფასო! ტყუილად რაზე იტანჯები: დაანებე თავი ამ საცოდავ დედამიწას და წამოდი აქ, ბედნიერ ვარდების სამეფოში.

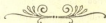
ლიდიმ თავი გაიქნია და ნელა უპასუხა:

— მაპატიე, დედა, ვერც ახლა დავბრუნდები შენთან. თავს ვერ დავანებებ ადამიანებს და ჩემ საქმეს. ნურც ინაღვლებ ჩემთვის. მე აქ უფრო ბედნიერი ვიქნები, ვიდრე მანდ, ვარდების სამეფოში.

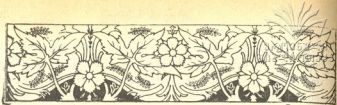
ლიდის მოესმა კვნესა; მერე იგრძნო, რომ ვიღაც შეეხო იმის სახეს და გაჰქრა, სამუდამოდ გაჰქრა...

ზოგჯერ სიზმარში ლიდი ჰხედავდა დედას, რომელიც იღვა გაბრწყინებული ვარდის-ფერ სინათლით და სიყვარულით უღიმოდ იმას, მხოლოდ აღარ უძახოდა, წამოდი ჩემთანაო.

თ. ლომაური.

საბრალო მოხუცი.

(ფრანგულით).

იღი ხანია მას აქეთ. პატარა ვი-
ყავი. მოკლე შარვალი მეცვა და
ისეთი ზედატანი, როგორც პატა-
რა ბიჭებს აცვიათ ხოლმე. კვებ-
ნით არ ვიტყვი, ლამაზი ბიჭი ვი-
ყავ წაბლის ფერი გრძელი ხუჭუ-
ქი თმა ძალიან მამშვენებდა.

დიდი ხანია მას აქეთ...

ეს მაშინ იყო, როცა მე მხოლოდ თამაშობასა და ცელ-
ქობაზე ვფიქრობდი, როცა მხოლოდ ჩემ რკინის ჯარის კა-
ცებს ვეტრფილავოდი და იმას ვფიქრობდი, ნეტავი მალე გა-
თენდეს, რომ წავიდე და ვითამაშო მეთქი. ეს მაშინ იყო, რო-
ცა... ეჰ!.. რაღა როცა,—დიდი ხანია მას აქეთ... ერთი სი-
ტყვით, ექვსი წლისა ვიყავი.

გამდელს თითქმის მუდამ დღე დავეყვანიდი ბაღში სასე-
ირნოდ. ათასში ერთხელ კარუსელზე დამპატიებდა ხოლ-
მე, მაგრამ ეს, სამწუხაროდ, იშვიათი მოვლენა იყო, უფრო
ხშირად-კი ჩემ პატარა მეგობრებს ვეთამაშებოდი.

ერთხელ, ძალიან კარგად მახსოვს,—მოწყენილი ვიყავი-
ბავშვები ჯერ არ მოსულიყვნენ და არ ვიცოდი ვისთან მეთა-

მაშინ; გამდელს აუტყდი, გინდა თუ არა, კარუსელზე წამიკვანე მეთქი. ის მარწმუნებდა, კარუსელი ჯერ არ მუშაობსო, მაგრამ მე ჩემსას გავიძახოდი. ბოლოს გამიჯავრდა. როგორ-თუ გამიჯავრდა მეთქი, ტირილი დავიწყე. სწორედ ამ დროს, ჩემს ახლოს შემომივსია ვიღაც უცნობის ხმა: „საბრალო პატარა არჩილი“... მე დარწმუნებული ვიყავ, რომ ეს სიტყვები მე მეკუთვნოდა, მე მეუბნებოდნენ, მაგრამ ერთი რამ გამიკვირდა: მე ნიკო მჭვიან, და ეს კაცი არჩილს რად მეძახის მეთქი.

შევხედე უცნობს; ძალიან მოხუცად მეჩვენა; ახლა მაგონდება მისი სახე; ვფიქრობ, რომ ბევრი-ბევრი ორმოცი წლისა უნდა ყოფილიყო. მაშინ რომ უყურებდი, მზიარულად იღიმებოდა; ახლა-კი, კარგად რომ მაგონდება, ვრწმუნდები, რომ ეს ღიმილი მზიარული კი არა—რალაც მწარე და სევდიანი იყო.

— მე არჩილი-კი არა, ნიკო მჭვიან-მეთქი.

მოხუცმა თავი გაიქნია, თითქოს ამბობდა, არაო, მერე აკანკალებული ხელი თმაზე გადამისვა, იღიმებოდა, მიაღერებდა და თან ჩუმი ხმით გაიძახოდა:

— საცოდავი პატარა არჩილი, საცოდავი პატარა არჩილი...

— არა, მე ნიკო მჭვიან...

გამიღიმა, ხელი მომკიდა და მითხრა:

— წავიდეთ, ხის ცხენზე შეგსვა, გინდა?

— გამდელმა სთქვა, კარუსელი არა მუშაობსო...

— ზოგორ არა მუშაობს, ჩემო არჩილ, მუშაობს...—მეუბნებოდა მოხუცი.

ცხენზე შევეჯექი. კარუსელმა ტრიალი დაიწყო. მოხუცი იქვე მოაჯირთან იდგა. ჩემი ცხენი გამოივლიდა თუ არა იმის წინ და მე გადავხედავდი, მოხუცი სულ იღიმებოდა და იღიმებოდა.

ამასობაში სახლში წასვლის დროც მოვიდა.

მოხუცმა მაკოცა და მკითხა:

საქართველოს
მეცნიერებათა
აკადემიის

— ხეალ ხომ მოხვალ?..

გამდელმა ყურში ჩამჭურჩულა შემდეგი სიტყვები და შეც.

გავიმეორე:

— უეჭველია ვიახლებით... მადლობას მოგახსენებთ, ძია! შემდეგ ველარ მოვითმინე და ჩემ თავად ვკითხე:

— რა გქვიან?

მოხუცმა მხრები შეიშმუნა და წარმოსთქვა.

— ჩემი სახელი რა საჭიროა.

მაგრამ, რაკი მე არ ვეშვებოდი, მითხრა.

— ჩემი სახელი რად გინდა, პატარავ?... მე საბრალო მოხუცი ვარ...

ერთხელ კიდე მომიალერსა, სიტყვა ჩამომართვა, რომ მეორე დღესაც მოვიდოდი და თავის გზას გაუდგა.

სახლში მივედი თუ არა, რასაკვირველია დედ-მამას შესვლის უმაღლესე ჩემი თავგადასავალი უამბე! რომ მკითხეს, ვინ იყო, ვუპასუხე: საბრალო მოხუცია, მეთქი.

მას აქეთ იმ კაცის სახელი ჩემთვის მხოლოდ საბრალო მოხუცი იყო.

მეორე დღეს საბრალო მოხუცი ისევ იმ ალაგას შემხვდა. მესამე დღესაც იქ იყო და ესე მთელი გაზაფხული მუდამ დილ-დილას სულ ერთად ვიყავით ხოლმე; ჩვენისთანა ნეგობრები მთელ ქვეყნიერობაზე აღარ მოიძებნებოდა. საბრალო მოხუცი ძალიან მიყვარდა, ისე როგორც ექვსი წლის ბავშვს შეუძლია უყვარდეს ის უფროსი, რომელიც ეთამაშება და ანეზიერებს.

ზაფხულის ცხელი დღეები იყო. მწვანე ბალახს თან-და-თან მუჭი ფერი ედებოდა. ბაღებსა და ქუჩებს თითქმის დღეში ორჯერ რწყავდნენ. ქალები უქოლგოდ გარედ აღარ გამოდიოდნენ. ძიძვები ცხვირსახოცით ინიავებდნენ სახეს. ერთი-სიტყვით—ზაფხული იყო, ცხელი ზაფხული.

ვისაც-კი შეეძლო—ყველანაირ სოფლად წავიდნენ.

ჩვენც ვაპირებდით სოფელში წასვლას ბებია ჩემთან. წი-

ნა დღით დღით ქალაქის ბაღში წავედით მე და გამდელი მინდოდა ჩემ მეგობარს გამოვთხოვებოდი. მეგონა—ძალიან დასაძინებოდი, რომ მოხუცს მთელი სამი თვით ვშორდებოდი, მაგრამ შეეცდი: მოხუცი უფრო დაღონდა ვიდრე მე. ხელში ამიყვანა, რამდენჯერმე მაკოცა, მზურვალედ მაკოცა, მწუხარედ ამოიოხრა და შემდეგ გამდელს უთხრა:

— შემოდგომაზე უძველესად ჩამოიყვანე... კარგად მოუარე... უფროთხილდი, ავად არ გახდეს.

მეორე დღეს დღით სოფელში წავედით.

ძალიან გამეხარდა როცა ბებია ვნახე. ჩვენ დიდ მინდვრებზე უდარდელად, გიჟურად დავხტოდი..

ახ, ნეტავ იმ დროს... ეს სიხარული დიდხანს არ გამყვა. ჯერ ერთი კვირის ჩამოსულები არც კი ვიყავით, რომ გავცვიდი და ავად გავხდი.. ისე ავად გავხდი, რომ მთელი ერთ-თვე ლოჯინში ვიწექი; დედასა და ბებია-ჩემს ისე კარგად რომ არ მოეგლოთ ჩემთვის, ვინ იცის, იქნება დღეს ეს სტრიქონები ვერც-კი დამეწერა.

ერთი სიტყვით—თვე ნახევრის შემდეგ სრულიად კარგად გავხდი, ისევ წინანდებურად დავიწყე ცელქობა და თამაშობა; მაგრამ ყოველისფერი წინანდებურად არ იყო.

ჩემი წაბლის ფერი ხუჭუჭი გძელი თმა აღარა მქონდა. ავად რომ ვიყავი, ექიმმა უთხრა დედა ჩემს, თმა უნდა გაჰკრიჭოთო... თუმცა დედაჩემს ენანებოდა ისეთი ლამაზი თმა მოეკრიჭა ჩემთვის, მაგრამ რას იზამდა: ჯანმრთელობისათვის საჭირო იყო.

საწყალი დედაჩემი!.. თმა-გაკრეკილი რომ მნახა, თვალ-კრემლიანმა სთქვა—„ვენაცვალე, თმა როგორ უხდებოდაო“...

სექტემბრის დამდეგს ჩამოვედით ქალაქში.

ჯერ ფრი დღის ჩამოსულები არც-კი ვიყავით, რომ მე ბაღში მოვინდომე წასვლა; რასაკვირველია—ჩემი მეგობრის ნახვა შემურებოდა.

იმ დღეს ხალხი კოტა იყო ბაღში, ასე რომ ჩემი მეგო-

ბარი აღვილად ვიპოვე; დავინახე თუ არა, იმ წამსვე, რომელიც ლით იმისაკენ გავექანე და დარწმუნებული ვიყავ, რომ, დამინახავდა თუ არა, მაშინათვე მომეხვეოდა, გულში ჩამიკრავდა; მაგრამ ამის მაგივრად გაოცებით შემომხედა, აღბად ვერ მიცნო-მეთქი, გავიფიქრე.

— მე ნიკო ვარ... პატარა არჩილი... ვუთხარი.

— ჰო, პართლა!.. მერე გამდელს მიუბრუნდა: თმა გაჰკრიკეთ?

— დიალ, ბატონო, ავად გახლდათ და ექიმმა სთქვა, თმა გაკრიკეთო.

საბრალო მოხუცმა ხმა აღარ გასცა; ერთხელ კიდევ შემომხედა, შემდეგ მოულოდნელად და სასტიკად წამოიძახა:

— მშვიდობით, პატარავ; და წავიდა.

მე სირცხვილისაგან და სიმწარისაგან ლოყები ამენტო. გული დამწყდა, ვერ გამეგო-რა დავუშავე ისეთი, რომ ეგრე მომიშორა თავიდან. თვალები ვერ მოვაშორე... გონს რომ მოვედი, დავინახე—სხვა ბავშვის წინ გაჩერებულიყო და ეალერსებოდა. ეს ჩემმა გამდელმაც დაინახა და ხმა-მაღლა წამოიძახა: გიგი ყოფილა ეგ მოხუციო!..

მას აქეთ საბრალო მოხუცი აღარ მეკარებოდა; მეც აღარ დავეძებდი, მწმინოდა.

მშობლებმა სკოლაში მიმაბარეს; ზამთარიც მოახლოვდა, ასე რომ ბაღში ეგრე ხშირად აღარ დავდიოდი; მაგრამ, როცა-კი წავიდოდი, იმ საბრალო მოხუცს ყოველთვის მოვეკრავდი ხოლმე შორიდან თვალს.

დადგა ბელმეორედ ზამთარი; მას მოჰყვა ზაფხული, მერე კიდევ ზამთარი დადგა და მეც თან-და-თან ვიზრდებოდი.

გავიდა რამდენიმე წელიწადი... გამდელი თავის თანამდებობას მორჩა და სოფელში წავიდა. მე საშუალო სასწავლებელი და უნივერსიტეტი გავათავე.

დღეს ოცდა ოთხი წლის კაცი ვარ, მაგრამ მინც ძალიან მიყვარს ბაღში სეირნობა და იმ ადგილების ნახვა, სადაც ოდესღაც ისე უდარდელად ვთამაშობდი.

ომ, რომ იცოდეთ, რა სიაშოვნებას ვგრძნობდი, სწორედ იმ სკამზე ვიჯექი, საცა ჩემი გამდელი იჯდა მე და თვალ-ყურს მადევნებდა. მას აქეთ დიდმა ხანმა განვლო, დიდმა ხანმა, მაგრამ იმ ადგილებს რომ უყურებ, საცა წინად ვთამაშობდი, — მგონია, ყველა ეს გუშინ მოხდა-მეთქი.

ერთხელ, ასე რომ დავსეირნობდი ბაღში, დაეინახე ვილაც მოხუცი, რომელიც სკამზე იჯდა. იმის წინ პატარა ბავშვი დამტვრეული აგურისგან პატარა გორაკს აკეთებდა და ისე სერიოზულად მუშაობდა, თითქოს დიდ რამეს აკეთებდა. მოხუცი დასცქეროდა იმის წაბლისფერ, ხუჭუქა გძელ თმას და თან გაიძახოდა: საწალი არჩილი, საწყალი არჩილი!..

ამ სიტყვებს რომ ყური მოგვარი, ტანში ტრუნტელმა დამიარა. რამდენი ხნის ამბავი მომაგონდა- სწორე გითხრათ — ძალიან გამეხარდა. ყურადღებით დავაცქერდი მოხუცს და ვიცანი!.. ის იყო, ის, საბრალო მოხუცი, რომელიც მთელი გაზაფხული ჩემი გულითადი მეგობარი იყო და შემოდგომაზე ვგრე მოულოდნელად მომიშორა თავიდან.

საკვირველია, როგორ ახსოვს ბავშვს ის სახე, რომელსაც ერთხელ გაულიმა...

ის იყო, ის... მაგრამ ახლა უფრო დაბერებულიყო. ახლა-კი ნამდვილი საბრალო მოხუცი იყო.

ერთობ ცნობის მოყვარე ვარ: მინდოდა უეჭველად შემეტყუო ვინ იყო ეს საკვირველი მოხუცი; მართლა ის მოხუცი იყო, თუ არა? ჭკვათა მყოფელი იყო, თუ ცოტათი გიყი, როგორც ჩემ გამდელს ეგონა ოდესღაც.

აუარ-ჩაუარე და შერე გავბედე და გვერდით მოუჯექი. ჯერ ვერ გამეხედნა ხმის ამოღება, ბილოს-კი თამამად უთხარი:

— კარგი* რამ არის ეგ პატარა არჩილი, არა? — გამოველაპარაკე და ბავშვი უჩვენე.

საბრალო მოხუცმა თავი ასწია და სევდიან ოცნებით სავესე თვალებით გადმოხედა.

— ჰო, კარგია, მაგრამ ის მეორე, ჩემი არჩილი... და... — მწუხარედ ამოიოხრა და განაგრძო: — სამი შვილი და... არჩილი ექვსი თვისა იყო, რომ მომიყვდა, ვასო ორი თვისა, ნინო წლინახევრისა.

ლაპარაკის დროს არა ყოყმანობდა. ამ მოხუცს ათასი წელიწადიც რომ ეცოცხლნა, არამც-თუ თავის შვილების სახელი — წლოვანობაც-კი არ დააეიწყებოდა.

— დედამაც დიდხანს ვერ გასძლო... ისიც მალე გამომეცალა ხელიდან, — განაგრძო მოხუცმა, — დიდი ხანია, დიდი ხანი, ესე მარტოდ-მარტო დავებეტები... აი ეს პატარა ბავშვი არჩილსა ჰგავს, მაგრამ ამასაც თმას გაპკრეკენ და შეცხვება უნდა მოეძებნო. გუშინ ორი წლის ბიჭუნა ვნახე... ვასოსა ჰგავს... საცაა მოვა... იმის მამას წითელი ხალი აქვს... ვიცნობ, ადვილად ვიცნობ.

სთქვა ეს, ამოიოხრა და არც-კი გამომეთხოვა, ისე წავიდა.

უკან არ გავყევი; რა საჭირო იყო!..

გული დიდი პატივის ცემით ამევსო მისდამი.

საწყალი კაცი!.. აგერ რამდენი ხანია დადის, დადის იმ იმედით, რომ შეხვდეს ისეთ ბავშვს, რომელიც თვის ერთ-ერთ შვილს მოაგონებს...

თუ ამითაც არა, მაშ რით დაიმშვიდოს დაჩაგრული გული?

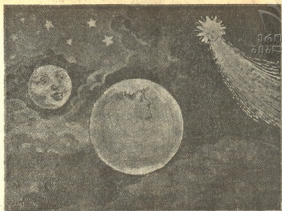
საბრალო, საბრალო მოხუცი!..

სწორე მოვახსენოთ, ახალგაზდა მკითხველო, ძალიან ბედნიერად ვგრძნობ ეხლა ჩემ თავს, რომ ამ უბედურ კაცს ბავშობაში ერთი წამით მაინც მოვაგონე უდროოდ დაკარგული მისი პირმშო....

საბრალო, საბრალო მოხუცი!...

გიორგი ჯაბადარი.

ასტრონომია.

(დასასრული).

7. ვარსკვლავები.

ებედეთ ღამე მოწმენდილი ცას. ის მოკედლილია სხვა-და-სხვა ზომისა და სინათლის ვარსკვლავებით. ასე გვეგონებათ, თითქოს ვარსკვლავები ერთ-ნაირ სიშორეზე იყვნენ დედამიწიდან გალაგებული. ნამდვილად-კი ზოგი მათგანი შედარებით ახლოს არის,

ზოგი-კი უფრო დაშორებულია. ჩვენ ცაზე არა სჩანს ყველა ის ვარსკვლავები, რაც ამერიკის ცაზეა. აგრედვე ამერიკელებიც:

ვერა ჰხედავენ იმ ვარსკვლავებს, რასაც ჩვენ ვხედავთ. იმ ვარსკვლავებს, რასაც დათვალეს ყველა ვარსკვლავები, აღმოჩნდა სულ ექვსი ათასი. ნამდვილად-კი ვარსკვლავები გაცილებით მეტია, მაგრამ სიშორისა გამო ჩვენ მათ ვერა ვხედავთ.

უმთავარო ლამეში რომ დაუკვირდეთ ცას, იმ ალაგას, საცა ვარსკვლავები არ მოსჩანან, მალე შენიშნავეთ პატარ-პატარა მბუტუავ წერტილებს. ესენი სულ ვარსკვლავები არიან. ჩვენ რომ შეგვეძლოს ყველა ვარსკვლავების დანახვა, რომლებიც ჩვენ ცაზე არიან, ისე იქნებოდნენ ისინი ერთმანეთზე მიჯრილი, რომ მათ შორის ნემსის წვერი არ ჩაეტეოდა. თვალის ჰხედავს მხოლოდ მახლობელ ვარსკვლავებს. დანარჩენთა შორის-კი ზოგს აჩენს ტელესკოპი. სხვები ისე შორს არიან, რომ იმათ დასანახავად ტელესკოპი-კი უძლურია.

ჩვენი მზეც შორიდან წარმოადგენს პატარა ვარსკვლავს. ვარსკვლავებიც ახლოს მზეს წარმოადგენენ და ყოველ მათგან-სა აქვს თავისი სისტემა, თავისი დედამიწა. უახლობელეს ვარსკვლავსა და მზეს შუა ოც-და თვრამეტი ბილიონი ვერსია. სხვები ხომ გაცილებით შორს არიან. ამგვარივე უზარმაზარი მანძილით არიან ერთმანეთზე დაშორებული ყველა ვარსკვლავები. აქედან-კი ისე გვეჩვენება, თითქოს ხელის დადება მანძილი არც კი იყოს მათ შორის.

რადა ჰქრებიან ვარსკვლავები ცაზე დღისით?

ვარსკვლავები დღეც არიან ცაზე და ლამეც; იმათ თავისი საკუთარი სინათლე და სითბო აქვთ, როგორც მზეს, მაგრამ სიშორისა გამო მათი შუქი სუსტია და მზის სინათლეს ვერ უსწორდება; მზის სინათლე აქრობს იმათ სინათლეს. დღისით ღრმა ჭაში რომ ჩავიდეს ადამიანი, იქ მზის სინათლე ნაკლებად ხედება თვალს, და ამიტომ ხან-და-ხან იქიდან დღეც მოჩანან ცაზე ვარსკვლავები.

როდესაც ტელესკოპით გამოიკვლიეს, აღმოჩნდა, რომ ვარსკვლავთა რიცხვი უდრის დაახლოებით ორას მილიონს.

როდესაც უკეთეს ტელესკოპებს გამოიგონებენ, მაშინ და-

ვრწმუნდებით, რომ ცის სივრცეში ათასი მილიონი ვარსკვლავი
ვი ირვეა.

როგორც უკვე მოვიხსენიე, — ყოველი ვარსკვლავი წარ-
მოადგენს მზეს, რომელსაც თავის ციაგები აბარია. მაშა-
სადამე ციაგთა რიცხვი ხომ უთვალავი იქნება. თუ გავიხსენ-
ნებით, რომ ბევრ ციაგზე სიცოცხლე ღვივის, მაშინ ცხადი
იქნება, რომ ცის სივრცეში ვარსკვლავთა გარეშემო ციაგებ-
ზე გაბნეულია სიცოცხლე სხვა-და-სხვა მცენარეებისა და ცხო-
ველების სახით. ყველა თავ-თავის მზეს და მთვარეს შეჭხარის,
ისე, როგორც ჩვენ; ყველასა აქვს მწუხარება და სიხარული,
ისე როგორც ჩვენ. ჩვენ-კი იმათ ვერა ვხედავთ, ვერც ისინი
გვხედავენ! ჩვენ მათი ჯავრი არა გვაქვს, სამაგიეროდ არც
ისინი დაგვეძებენ! ჩვენ არც-კი გვჯერა მათი არსებობა, ისე,
როგორც არც იმათა სჯერათ ჩვენი; მხოლოდ ზოგიერთი მე-
ცნიერები, როცა ცას ტელესკოპით უკვირდებიან და დაინა-
ხავენ იქ პატარა ვარსკვლავს, რომელიც ჩვენი მზეა. უსათუ-
ოდ ამბობენ: ამ ვარსკვლავის გარეშემო უთუოდ ციაგები და-
სკურავენ, როგორც ჩვენი მზის გარეშემო და ალბად ზოგი-
ერთზე მაინც იქნებიან ცოცხალი არსებანიო!

ან-კი ვინ მიაქცევს იქ ყურადღებას ჩვენ მზეს, როდესაც
იმათ ცაზე გაცილებით უფრო დიდი და ლამაზი ვარსკვლავები
იქნება, ვიდრე ჩვენი მზე ..

როგორც უკვე მოვიხსენიეთ, ყველაზე უაბლობელესი
ვარსკვლავი დაშორებულია ჩვენზე ოც და თვრამეტი ბილიონ-
ნი ვერსით. იქნება ვიდრე დაგავიწყდათ, რამდენია ბილიონი?
ბილიონი არის მილიონჯერ მილიონი თვრამეტი მილიონი
ვერსი რომ მილიონჯერ აიღოთ, ის მანძილი იქნება, რაც ჩვენ-
სა და მახლობელ ვარსკვლავს შორისაა; ეს მანძილი მეცნიე-
რებისაგან ისეთ სისწორით არის გამოკვლეული, რომ ერთი
ვერსი არ არის არც მეტი და არც ნაკლები. ზოგიერთ ვარ-
სკვლავების მანძილი დედამიწიდან უდრის რამდენსამე ათას
ბილიონს, ესე იგი — მილიონჯერ აღებულ რამდენსამე ათას
მილიონ ვერსს.

დღემდე მეცნიერებს გამოუკვლევიათ ოცდასამხრეთის სკელაის მანძილი. დანარჩენები იმ სიშორეზე იმყოფებიან, რომ გამოანგარიშებაც შეუძლებელია, რადგანაც ჩვენ ენაში არ არის ისეთი სიტყვები, რომ ეს მანძილი გამოვხატოთ. ვარსკვლავების სიშორე ჩვენთვის სრულებით წარმოუდგენელია.

ყველამ კარგად იცით, რომ ხმა ერთბაშად არა ვრცელდება ჰაერში. აბა დაუკვირდით, როდესაც შორს ვინმე შეშას აპობს. როდესაც მოქნიული ცული ხეს ჩაესობა, გაივლის რამდენიმე ხანი, და ხმას შემდეგ გაიგონებთ.

დღეს მეცნიერულადაა გამოკვლეული, თუ როგორი სისწრაფით მიდის ხმა.

მახლობელ ვარსკვლავზე რომ ზარბაზანი ვაისროლოვს და მისი ხმა ჩვენამდე მოვიდეს, გასროლის დღიდან ამ ხმის ჩვენამდე მოსვლამდის სამი მილიონი წელიწადი გაივლიდა!

სინათლეც ერთბაშად არა ვრცელდება: თითო წუთში ის გარბის 288 ათას ვერსს; მაშასადამე თითო წამში ჩვიდმეტ მილიონს და ორას ოთხმოც ვერსს. რაც საათში თითქმის ათას ორმოც მილიონს შეადგენს. თუმცა სინათლე საათში ათას მილიონ ვერსზე მეტს გაივლის, მაგრამ მახლობელი ვარსკვლავის სინათლე ჩვენამდე მოსვლას ანდომებს ოთხ წელიწადს და ას ოცდა-რვა დღეს!

ჩვენ ცაზე არიან ისეთი ვარსკვლავები, რომელთა შუქი ჩვენამდე მოსვლას ანდომებს რამდენსამე ას და ათას წელიწადს.

თქვენ რომ ცას უყურებთ და კაშკაშა ვარსკვლავებს ჰხედავთ, უნდა იცოდეთ, რომ ეს შუქი იმავე საღამოს წამოსული-კი არ არის, როცა თქვენ ამ ვარსკვლავებს ათვალთ-ერებთ, არამედ ზოგი ვარსკვლავის შუქი რამოდენიმე წლის წინად წამოსულა, ზოგს რამოდენიმე ათი წლის, სხვების-კი — რამოდენიმე ასი ან ათასი წლის წინაც.

ის შუქი, რომელიც მავალითად დღეს წამოვა პირდაპირ

შორებელი ვარსკვლავიდან, ჩვენ ლამაზ საქართველოს წევს რამდენსამე ასი წლის შემდეგ! დღეს გამოტყორცნილ სინათლეს ამ ვარსკვლავისას ახალგაზრა ქართველი მკითხველები დაინახავენ რამდენსამე ასი წლის შემდეგ, მაგრამ აქედანვე შევეუთვლოთ, რომ ნუ დაიკვებებენ: ეს საარაკო მოვლენა სამყაროსი ჩვენ ხომ იმათზე უმაღლ გავიგეთ!

წინაღ მეცნიერებს ეგონათ: ყველაზე უფრო ის ვარსკვლავი ანათებს, რომელიც დედამიწიდან დანარჩენებზე ახლოს არისო. როდესაც მანძილი გამოიანგარიშეს, აღმოჩნდა, რომ ყველაზე ბრწყინვალე ვარსკვლავები ბევრად უფრო შორსა ყოფილან ჩვენზე, ვიდრე ოდნავ მბრუტაენი. ახლა თქვენ თვითონ წარმოიდგინეთ, რამდენად დიდი უნდა იყვნენ ეს ვარსკვლავები.

დედამიწა მზე თან შედარებით ერთი ნამცეცია, რადგანაც მზე მილიონ სამას ათას დედამიწას უდრის ზომით. ვარსკვლავთა შორის არიან ისეთები, რომლებთან შედარებით მზე ისეთივე ნამცეცია, როგორიც მზის გვერდით ჩვენი დედამიწა.

როცა ვარსკვლავებს ცაზე ჟეკირდებით, იმათ მოძრაობას ვერ შეამჩნევთ. ნამდვილად-კი ისინი საშინელი სისწრაფით მოძრაობენ და მისკურავენ ცის სივრცეში, ისე, როგორც ჩვენი მზე, თან თავ-თავის ცთომილებს მიაქანებენ;—ამავე დროს ისინი თავის გარეშემო ტრიალმბენ.

რატომ ვერ ვამჩნევთ ჩვენ ამ მოძრაობას? იმიტომ, რომ ვარსკვლავები ძალიან შორს არიან, და ამ სიშორეზე ათას მილიონჯერ ბილიონი (ბილიონი—მილიონჯერ მილიონია) ვერსი რომ გაირბინოს ვარსკვლავმა, ჩვენი დედამიწიდან ამ სიშორეს იმოდენა მანძილი თითის სიგრძე არ გამოჩნდება ცაზე; იმის გარბენას-კი რამდენიმე წელიწადს მოუნდება ვარსკვლავი.—აღბად ნელა მისკურავს ვარსკვლავიო!—იფიქრებს მკითხველი.

ძალიან ნელა: დღეში გარბის მხოლოდ შვიდ-რვა მილიონ ვერსს! მაგრამ, მიუხედავად ამ სისწრაფისა, მათი მო-

ძრობა შეუმჩნეველია, რადგანაც ძალიან შორს ადრინდელად დენსამე ას წელიწადს უნდა უკვირდებოდეს ადამიანი თვითონვე ულ ვარსკვლავს, რომ მისგან გავლილი გზა თვალით შესამჩნევი გახდეს.

ექვს გარეშეა, რამდენსამე ათი ათასი წლის წინად ჩვენ ცაზე ვარსკვლავები სხვანაირად იყვნენ განაწილებული, ვიდრე დღეს არიან. გაივლის რამდენიმე ასი ათასი წელიწადი, და ჩვენი ცის სურათიც შეიცვლება: მაშინ ვარსკვლავები იმ ალაგას აღარ იქნებიან ცაზე, სადაც დღეს არიან.

როდესაც უმთვარო ღამეში მოწმენდილ ცას შევხედავთ, ზედ კარგად დაინახავთ თეთრ გზას, რომელსაც ჩვენი ხალხი ირმის ნახტომს უწოდებს. რომ დაუკვირდეთ ირმის ნახტომს, შიგ ვერასფერს ვერ გაარჩევთ.

ის ნისლივითაა ცაზე გაწოლილი, რა არის ეს ირმის ნახტომი? ირმის ნახტომი წარმოადგენს ვარსკვლავთა ხროვას. იქ ვარსკვლავთა რიცხვი მრავალ მილიონს უდრის. ყველა ეს ვარსკვლავები იმდენად შორს არიან, რომ ცალ-ცალკე მათ ჩვენ ვერა ვხედავთ. ხოლო იმათი შუქი ერთმანეთში ირევა, ერთმანერთს უერთდება და დედამიწიდან ნისლივით მოჩანს ტელესკოპით რომ შეხედოთ ირმის ნახტომს, მაშინ-კი შიგ პატარ პატარა ვარსკვლავები გამოჩნდებიან.

როგორც უკვე მოვიხსენიეთ, ცაზე ზოგიერთ ალაგას ტელესკოპმა აღმოაჩინა ნისლის სამეფო, ანუ ნისლეთი. ეს ნისლეთი გადაჭიმულია მრავალ ათას და ათი ათას მილიონ ვერსზე. ზოგი მათგანი საშინელი სისწრაფით ბრუნავს თავის შუაგულის გარეშემო. ეს შუაგული უფრო სქელი და ნათელია, ვიდრე გზნაპირა ადგილები.

ამგვარი ნისლეთი წარმოადგენს პირველ საფეხურს ყოველი მზის ანუ ვარსკვლავის სისტემის განვითარებისას. ნისლი იკუმშება, სქელდება, სწრაფი ტრიალის გამო განაპირა ნაწილი სცილდება სხვა-და-სხვა დროს რკალის სახით. თვითონვე ული რკალი მრავალი მილიონი წლის განმავლობაში ტრიალისა-

გამო რვეალდება და ცდომილად იქცევა. შუაგული-კინის მზის სახით. გარდა ჩვენი მზისა, დანარჩენი მზეებიც გამო პატარა ვარსკვლავებად გვეჩვენება.

ნისლეთვის ნაწილების შეკუმშვა და ტრიალი ჰბადავს სითბოს, ისე, როგორც ერთმანეთზე რკინის ან ფიცრების ნაჭრების ხახუნით. სითბო თან-და-თან მატულობს, ნისლი ხურდება და აქედან ჩნდება სინათლეც. როდესაც მატარებელი დაღმართზე დაექანება ხოლმე, ხრიკებს (ტორმასს) უკერცნ. ხრიკი წარმოადგენს ხის სქელ ნაჭერს; ის აწვება მატარებლის თვალს, აფერხებს იმის ტრიალს და თან-და-თან აჩერებს. თუ მიუხედავად ამისა მატარებელი მაინც არ გაჩერდა დროზე, ხრიკის მიწოლა და თვალის ტრიალი ისეთ სითბოს იწვევს, რომ ხრიკს ცეცხლი უჩნდება, თვალი-კი ძალიან ხურდება.

თუ პატარა ხე და მატარებელზე თვალი ცეცხლს აჩენენ, რა გასაკვირალია, რომ აენტოს უზარმაზარი ნისლეტი, რომლის ნაწილებიც ერთმანეთს აწვებიან მიმზიდველობისა გამო და ამასთანავე საშინელი სისწრაფით ტრიალებენ?!

კის სივრცეში სხვა-და-სხვა ალაგას ნისლეთების აღმოჩენა ტელესკოპით და ქათი შესწავლა ამტკიცებს, რომ ბუნებაში ზოგი სისტემა მზისა ახლა ისახება, ზოგი უკვე ბერდება და მოსპობიან მისწრაფვის. კის დაუსრულებელ სივრცეში სიცოცხლე სდულს და გადმოდის: ზოგან მზე და ციაგები ახლა ისახებიან; ზოგან დიდხნის ჩასახულნი არიან, ზოგან-კი სიკვდილისაკენ მიისწრაფიან, ზოგან მომკვდარან კიდევ.

ყოველი ვახურებული საგანი სხვა-და-სხვანაირ სხივს იძლევა: რკინას ერთნაირი სხივი აქვს, სპილენძს სხვა, ოქროს კიდევ სხვა, ნავთს—სხვანაირი და სხვ.

დღეს გვაქვს ისეთი იარაღი, რომელშიაც შეიძლება სხვა-და-სხვა შუქის გატარება და განმოცნობა, თუ რისაგან შესდგება ამ შუქის გამომცემი საგანი. ამ იარაღს ჰქვია სპექტროსკოპი.

ამ იარაღის საშუალებით მზეზე მეცნიერებმა აღმოაჩინეს ბევრი ისეთი ნივთიერება, რაც დედამიწაზეც არის; ბოლო მზეზე ნამეტანი სიციხის გამო ყველაფერი გახურებულ ორთქლად, ნისლად არის ქცეული

იმავე იარაღის წყალობით მეცნიერებმა დაამტკიცეს, რომ ნისლეთს უმეტეს შემთხვევაში შეადგენს ორი ჰაერის მზგავსი ნივთიერება: აზოტი და წყალბადი. წყალბადს ცეცხლი ეკიდება; ის შეადგენს სასმელი წყლის უმთავრეს ნაწილს, ამიტომ დაარქვეს მას სახელად წყალბადი, (ესე იგი წყლის დაბადებული). აზოტი-კი ერთი უმთავრესი ნაწილია ჰაერისა და ის მეტად საჭიროა მცენარეთა საზრდოობისა და არსებობისათვის.

აქედან მეცნიერებმა დაასკვნეს შემდეგი: ჰაერის მზგავსი აზოტი და წყალბადი შეადგენს იმ ძირითად მასალას, იმ დედა-ნივთიერებას, საიდანაც ისახებიან მზე, მთვარე, ვარსკვლავები, დედამიწა, ციაგები და ყოველისფერი, რაც-კი მათზე მოიპოვება.

ცის სივრცეში არის კიდევ ერთგვარი ჰაერზე თხელი ნივთიერება—ეთერი, რომელშიაც დასკურავენ მზე, მთვარე, ვარსკვლავები, დედამიწა, ციაგები—მთელი სამყარო.

ამგვარად დასაწყისს სამყაროს და ყოველი ვარსკვლავის სისტემისას წარმოადგენს ნისლეთი; ნისლეთი შესდგება აზოტისა და წყალბადისაგან, რომლებიც ორი უმთავრესი ნაწილი არიან ჩვენი დედამიწისა და მისი ჰაერისა.

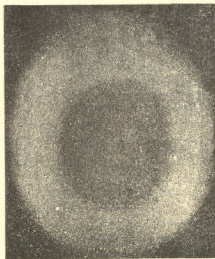
მაშასადამე წყალბადი და აზოტი ორი ძირითადი ნივთიერებაა, საიდანაც ჩნდება ყოველისფერი: მზე, დედამიწა, ვარსკვლავები, მცენარე, ცხოველი, წყალი, ქვა, რკინა, ოქრო, ვერცხლი და სხვა და სხვა.

ზოგიერთ ალაგას ნისლეთს თვალითაც შენიშნავს ადამიანი, თუ კარგი მხედველობა აქვს; უმეტესი მათგანი-კი მხოლოდ ტელესკოპში მოჩანს. მეცნიერთა გამოკვლევით, თვითეული ნისლეთი იმ სიშორეს იმყოფება დედამიწიდან, რომ იქი-

დან წამოსული შუქი ზეენამდე მოსვლას თითქმის ორ მილიონ წელიწადს ანდომებს

— მაშ როგორღა ჰხედავენ მეცნიერები ნისლეის ტელესკოპში? — გაიკვირვებს მკითხველი

ნისლეის ის სინათლე, რომელიც დღეს ტელესკოპში მოჩანს, წამოსულია ზვენკენ ცის სივრცეში ორი მილიონი წლის წინად. ამ ხნის განმავლობაში ნისლეითში რასაკვირველია ცვლილება მოხდებოდა: შესაძლებელია იქ, სადაც დღეს ნისლეითი მოჩანს, უკვე მზე და ცთომილები არსებობენ, რადგანაც ნისლეის სახე ტელესკოპში მისი დღევანდელი სურათი კი არ არის, არამედ ის, რაც ორი მილიონი წლის წინად არსებობდა.

ნ ის ლ ე თ ი.

აი, დღევანდელ დღეს რაც სინათლე წამოვა ნისლეითიდან, ამას დედამიწის კაცობრიობა დაინახავს მხოლოდ ორი მილიონი წლის შემდეგ და თუ დღეს ნისლეის ალაგას უკ-

ვე მზე და ცთომილებია, ისინი იხილავენ ტელევიზორში ვარსკვლავს იქ, საცა დღეს ჩვენ მხოლოდ ნისლეფს ვხედავთ.

ჩვენი მზე, დედამიწა. მთვარე და ჩვენი ცა თავისი ვარსკვლავებით წარმოადგენენ ერთ სამყაროს. ის შესდგება მრავალი მილიონი მზეებისა და ციაგებისაგან; ციაგებზე სიცოცხლე ღვივის მრავალ-ფეროვანის სახით მაგრამ ყოველივე ეს მთელ ბუნებასთან შედარებით ერთი ნამცეცია, ისე, როგორც ათასი მილიონი წელი ერთი წუთია მთელ მარადისობასთან შედარებით.

შევსდეთ ოცნების რაშზე, შემოვუქნიოთ მათრახი და გავექანოთ ერთ-ერთ შორეულ ვარსკვლავისაკენ. იქიდან რომ გავიხედოთ შორს, ცის სივრცეში, დაინახავთ ახალ ცას თავისი ვარსკვლავებით, თავისი ციაგებით, თავისი მცხოვრებლებით. გადვიდეთ ამ მეორე სამყაროს ერთ-ერთ ვარსკვლავზე და გავიხედოთ შორს; იქიდან დაინახავთ მესამე სამყაროს თავისი ცით, ვარსკვლავებით, ციაგებით, მცხოვრებლებით. მესამე სამყაროს ვარსკვლავიდან დაინახავთ მეოთხეს, მეოთხედან მეხუთეს, მეხუთედან მეექვსეს და სხვა და სხვა.

ერთი სიტყვით-ბუნება უსაზღვროა და სამყარო დაუსრულებელი. მილიონჯერ ათასი მილიონი ვერსი ბუნებაში ერთი გოჯის მენადეს არ წარმოადგენს.

ეს უსაზღვრო და დაუსრულებელი ბუნება სავსეა მზეებით, რომელთა გარეშემო ცთომილნი ტრიალებენ. ცთომილებზე ზოგან ცხოვრებაა, ზოგან ახლა ისახება ცხოვრება, ზოგან უკვე მოსპობილია; ზოგან ირღვევიან მთელი სისტემები სხვა-და-სხვა მზისა, ზოგან ხელ-ახლა ისახებიან.

თვითეული ვარსკვლავი წარმოადგენს მზეს თავისი სისტემისათვის; ის საზღაპრო სისწრაპით მისრიალებს ცის სივრცეში და თან შიაქანებს თავის ციაგებს.

ჩვენი მზე, ჩვენი ცის ვარსკვლავები—ყველა გარბის სხვა-და-სხვა გზით სხვა-და-სხვა მხარეს.

სად მიესწრაფვიან ეს ვარსკვლავები? ისინიც უფლიან რასმე გარშემო როგორც ციაგები მზეს, თუ არა, ეს გამოუკვლეველია და გაუგებარი.

ივ. გომართელი.

შ ა ვ ი ქ ვ ა

(მარგანეცა).

ვიძლება თქვენ არც-კი გაგიგონიათ, თუ რა არის შავი ქვა? ეს ერთგვარი მადანია. მაგრამ, სანამ იმის აღწერას შეუდგებოდეთ, ურიგო არ იქნება, გავეცნოთ იმ

შხარეს, სადაც ეს მადანი აღმოუჩენიათ.

ქუთაისის გუბერნიაში არის სოფელი ჭიათურა. ეს სოფელი ძველის დროიდან პატარა და მიყრუებულ ხევში იყო ჩაჩხირული მდინარე ყვირილის ნაპირებზე. ჭიათურა არაფრით არ იყო შესანიშნავი. მოხუცთა სიტყვით, მაშინდელ ჭიათურის მცხოვრებნი რამდენსამე კომლს შეადგენდნენ. ეს პატარა სოფელი თითქმის მოწყვეტილი იყო მთელ ქვეყნიერებას უგზო-უკვლობის გამო და გარშემო გაუვალი ტყეები ერტყა, სადაც ველური ღორები, მგლები და მრავალი სხვა ნადირი ბუდობდა.

მკვიდრნი ხენა-თესვას მისდევდნენ, მაგრამ მეურნეობა აქ ყოფილთვის დაცემული ყოფილა და მცხოვრებთ სიღარიბეში ამოსდიოდათ სული.

ახლა ჭიათურაში მისვლა რკინის გზით შეიძლება. სადგურ შორაპანში მგზავრი ჩაჯდება ვიწრო ლიანდაგის მატარებელში და გაემგზავრება ჭიათურისაკენ. პატარა ორთქლ-მავალი ქშინვით და ფუყფუყით მიაქანებს პაწია ვაგონებს და ორ-ნა-

ხევარ საათში მიღწევს ქიათურას. მშვენიერი სანახავია ქიათურის რკინის გზა. ეს გზა მიჰყვება მდინარე ყველაფერს პირებს, რომელიც გველივით იკლავება შესამჩნევად ღრმა ღელეში, აქეთ-იქით მწვანით მოსილ გორაკებს შუა. ქვევით ღელეში მისრიალებს მატარებელი, ზემოდან დაჰყურებს გორაკებზე გაშლილი სოფლები.

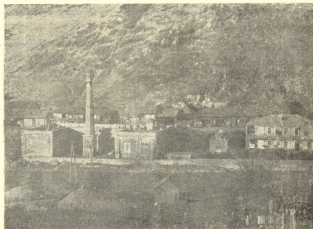
კარგი სანახავია, მეტადრე გაზაფხულზე. სუფთა და მსუბუქი ჰაერი, მწვანით აბიზინებული გორაკები; აქ-იქ მოსჩანს ფერდობზე კობტად წამოსკუბებული ოდები... აგერ მატარებელმა მოუხვია კლდის ძირას, უკანა ვაგონიდან ხედავ, რომ ორთქლ-მავალი სადღაც განზე გარბის: ტანში ერთნაირი გიგლის, შიშობ, ვაი თუ მატარებელი ლიანდაგს გადასცდეს; მაგრამ ამ დროს მატარებელი ისევ გასწორდება, გაიჭიმება და შემდეგ მეორე მხარეს მიუხვევს...

აი მიხვედით ქიათურაში. აქ სანახაობა სრულიად იცვლება. თუმცა აქეთ-იქით, ორივე მხარეს, ისევ გორაკებია ამართული, მაგრამ ყველაფერი გამურული, შავად შეთხუპნულია. ახალ-მოსული მგზავრი პირველად მიაქცევს ყურადღებას რკინის გზის გასწვრივ ბაქანებზე აუარებელ შავ-ქვის გროვას. შავი-ქვა გადატვირთვა-გადმოტვირთვაში ადვილად იფხვება, მტვერდება, მერე ეს მტვერი ყველაფერს ედება და აშავებს.

ახლა ქიათურა დიდი სოფელია. მცხოვრებთა რიცხვი თექვსმეტ ათასს აღემატება.

აქ არის მრეწველთა საბჭოს საქალაქო სასწავლებელი, პირველ დაწყებითი სკოლა, არსებობს თეატრი. თუ წინად ქიათურა პატარა, ლატაკი და მიძინებული სოფელი იყო, ახლა აქ ცხოვრება სდულს და გადმოდის. გაჩაღებულია მრეწველობა, აღებ-მიცემობა. ქიათურელებს აქვთ მშვენივრად მოწყობილი საავადმყოფო, კარგად მოწყობილი აბანო, წყალსადენი, მოკირწყლული ქუჩები, ელექტრონით განათება და სხვა, ყველაფერი ეს შავი ქვის შემწეობით გახლავთ! ვინ წარმოიდგენდა წინად, რომ ქიათურის მიდამოებში, მიწაში, ამდენი სიმდიდრე იყო გაბნეული!

შავიქვის არსებობა ადამიანებმა ძველი დროიდან შეცნობდნენ. ჯერ კიდევ ქრისტიანობის პირველ საუკუნიდან აღმოჩენილი იყო შავი ქვის ერთნაირი მადანი, სახელად „პიროლუზიტი.“ იმ დროს „პიროლუზიტს“ ამზავებდნენ ანდამატის მა-

კიათურის აბანო. წინ ამართულია საკვამლე მილი, მარცხნივ აბანოა; მარჯვნივ წყალ-ადენის მანქანებია მოთავსებული; პირდაპირ, შუაზე, ელექტრონის სადგურია; მარჯვნივ კუთხეში საბჭოს სახლი მოსჩანს.

დანს, თუმცა-კი იცოდნენ, რომ ის ანდამატივით რკინეულობას არ იზიდავდა. დიდი ხნის შემდეგ, მხოლოდ 1774 წ. მეცნიერებმა მიჰყვეს ხელი შავი-ქვის საფუძვლიანად შესწავლას. შავი-ქვა ბუნებაში ბევრგან არის გაბნეული კოტ-კოტაობით. ის ურევია მიწის ნიადაგში, მცენარეების ნაცარში, ცხოველების ძვლებში, ხშირად ურევია აგრედვე გოგირდშიაც და სხვა. ბუნებითი შავი-ქვა, სუფთა და მთლიანი, თავისუფალი ყოველივე სხვა შემადგენელ ნაწილებისაგან, არ მოიპოვება. ოქრო, მავალითად, ხშირად, ბუნებითია,—ის არ უერთ-

დება სხვა სხეულებს და განკრძობული, ნამდვილად ^{წინააღმდეგობა} სახით მოიპოვება მიწაში. შავი-ქვა კი ადვილად ^{განდობს} ცილებლად უერთდება სხვა-და-სხვა სხეულებს, უმთავრესად მკვებადს, ამიტომ ბუნებითი შავი-ქვა არ შეიძლება იყოს მიწაში. ამნაირად შავი-ქვა მოიპოვება მიწის სიღრმეში მხოლოდ შეერთებული სხვა-და-სხვა სხეულებთან და ეწოდება სახელად შავი-ქვის მადანი.

შავი-ქვის მადანი სხვა-და-სხვა ფერისაა, უმეტეს ნაწილად შავი, მოშავო, რუხი და სხვა. ცეცხლი არ ეკიდება, შეიძლება გადადნობა, მხოლოდ დიდი სიცხეა საჭირო, არა ნაკლებ 1900 გრადუსისა.

ბუნებაში ყველაზე უფრო გავრცელებული შავი-ქვის მადანი „პიროლუზიტია.“ სხვა და-სხვა შავი-ქვის მადანთა შორის პიროლუზიტს მეტი მნიშვნელობა აქვს და უმთავრესი ადგილიც უჭირავს წარმოებაში. სხვა მადანთა შორის დავასახელებთ მანგანიტს და ბრაუნიტს. ეს მადნებიც პიროლუზიტს ძალიან გვანან ფერით. მხოლოდ პიროლუზიტი ადვილად დასამტვრევია; სიმაგრე ქვა-მარილისა აქვს. ცოტა უფრო მაგარია მანგანიტი, ბრაუნიტი-კი კაჟივით მაგარია.

ძველის დროიდან პიროლუზიტს ხმარობდნენ შუშის წარმოებაში. შუშას რომ მწვანე ფერი დაჰკარგოდა და სრულიად გამკვირვალე გამხდარიყო, საკმარისი იყო გადამდნარ შუშაში პიროლუზიტის შერევა. ახლა-კი ლითონთა გადადნობა.-გამოქნაში, საზოგადოდ ლითონთა წარმოებაში, უმთავრესად-კი რკინისაში, შავ ქვას დიდი ადგილი უჭირავს. შავ-ქვასა და რკინას ერთად აღნობენ ამისათვის საგანგებოდ დამზადებულ ფეჩებში და ამზადებენ ეგრედ წოდებულ „თეთრ თუჯს.“ თეთრ თუჯში შავი-ქვის რაოდენობა ოც პროცენტამდის აღის. თუ შავი-ქვის რაოდენობა ოც პროცენტს აღემატება, მაშინ თეთრ თუჯს უწოდებენ ფერომანგანს.

ფერომანგანში შავი-ქვა ურევია ოთხმოც-და თხუთმეტ პროცენტამდის. ლითონი შავი-ქვის დამზადება ძალიან ძნე-

ლია, რადგან, როგორც ზემოთა ვსთქვით, შავიქვა ადგილად უერთდება შევებადს. მიუხედავად სიმნელისა, ლითონის დაზიანებას მანც ახერხებენ სხვა-და-სხვა ქიმიურ საშუალებით. ამ ბოლო ხანებში-კი ეს საქმე შესამჩნევად გააღვილდა ელექტრონის შემწეობით. ჩამოსხმულ ფოლადის დამზადებაში შავი-ქვა თეთრი თუჯის, ან ფერომანგანის სახით ძლიერ სასარგებლო ნივთიერებას წარმოადგენს. ვადამდნარ ფოლადში ურევენ თეთრ თუჯს, ან ფერომანგანს და შავიქვა ამნაირად ფოლადში ვადადის; ასე რომ ფოლადში ყოველთვის ურევია შავი-ქვა. საზოგადოდ შავი-ქვა ფოლადს ამაგრებს, უმატებს სიმკვრივეს და სიმტკიცეს.

ქიათურის ერთი კუთხე ნათლის ღება დღეს.

მაგარ ფოლადისაგან ამზადებენ სხვა-და-სხვა სამუშაო იადალს, მაგალითად—წერაქეს, ბარს და სხვა. ძალიან მაგარ ფოლადში შავი-ქვის რაოდენობა 0,5 პროცენტამდის აღის, საშუალო სიმაგრისაში—0,75 პროცენტს და რბილ ფოლადში კი ერთ პროცენტს უღრის.

შესანიშნავი თვისება აქვს ფოლადს, როდესაც მისი ცენტრი შავი-ქვისა ურევია. ასეთი ფოლადი, გადამდნობისას ან თხელია. ეს სითხე მშვენივრად ჩამოისხმის ფორმებში და მალე მაგრდება; კოტა გაცხელების შემდეგ ადვილად იკვერება. კვერში გამოყვანილი ძელი ამნაირ ფოლადისა ძალიან მაგარია და მჭისე. მაგრამ, თუ ისევ ძლიერ გააცხელეთ და უცებ ცივ წყალში გააცივებთ, ძელი გამყოლი ხდება, შეიძლება სრულებით მოხაროთ და არ გატყდეს. ქიმიური საშვალეებით შავ-ქვას უერთებენ ერთგვარ გაზს—ხლორს და ამზადებენ მიზაკისფერ საღებავს ჩითყულობისათვის.

შავი-ქვის მადანი თითქმის ყველა სახელმწიფოში მოიპოვება, მაგრამ უმთავრესი და უმდიდრესი შავი-ქვიანი ადგილები არის ჩვენში, საქართველოში, სახეოდობრ, ჭიათურის მიდამოებში. ჭიათურის მადანს პირველი ალაგი უჭირავს არამც თუ რუსეთში, მთელ დედამიწის ზურგზედაც. აქაური შავი-ქვის მადანი საუკეთესო ხარისხისაა და, რა თქმა უნდა, ლითონთა წარმოებაში პირველი ალაგი უჭირავს. ჭიათურის გარშემო შავქვიან ადგილების სივრცე არის არა ნაკლებ 126 ოთხ-კუთხი ვერსისა. აქ შავი-ქვა სძევს მიწაში თითქმის მთლიან და გასწვრივ ფენებად, სისქით, სიერთოდ, არა ნაკლებ ერთი საცენისა. შავ-ქვიანი ადგილები შემდეგ საზღვრებში იმყოფება: ჩრდილოეთით აკრავს სრფლები: წირქვალი, ზოდი და საჩხერე; სამხრეთით—სვერი და ნიგოზეთი; დასავლეთით—ნავარძეთი, რგანი და სვერი და აღმოსავლეთით—საჩხერე და ქალაურთა. შავ-ქვიან მიწებს ჰყოფს თითქმის ორ თანაბარ ნაწილად ღრმა და ვიწრო ხეობა; ამ ხეობას მოსდევს მდინარე ყვირილა, რომელსაც ამ ალაგას აქვს მიმართულება ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან სამხრეთ-დასავლეთით.

შავი-ქვის რაიონი, მადანის რაოდენობის მიხედვით, ორ ნაწილად განიყოფება: შუაგული, ანუ ცენტრი, და განაპირა უბნები. ცენტრი უფრო მდიდარია მადანით, ვიდრე განაპირა უბნები. საუკეთესო მადანით განთქმულია შემდეგი სოფ-

სული
101333

ზედარგანი.

მღვიმევი.

შუქრუთი.

შ ა ვ ი ქ ვ ა ს ფ ე ნ ე ბ ი .

ლები: ზედარგანი და მღვიმევი—ყვირილას მარჯვენა მხარეს და შუქრუთი—მარცხენა მხარეს. მადანი შესდგება რამოდენიმე ფენისაგან და ხშირად ეს ფენები განიყოფება თიხით ან ფხვიერი სილით. შავი ქვა სძევს მიწაში ან მთლიან, მაგარ ზოდებად, ან გაბნეულია სილიან თიხაში მარცვლებად, და ასეთ მადანს მარცვლოვან მადანს ეძახიან. ზოდები და მარცვლოვანი ფენები რიგ-რიგადაა მიწაში დაწყობილი. ეს წესრიგი თითქმის ყოველთვის ერთნაირია. მაგალითისათვის აღვნიშნათ ზოგიერთი ადგილები ქიათურის სამრეწველო რაიონში. სოფელ ზედარგანში შავი-ქვის მადანის ფენები დაწყობილია მიწაში ზემოდან ქვევით შემდეგ რიგზე: ზემოდან—ქვიშიანი ნიადაგი, შემდეგ—მსხვილ-მარცვლოვანი მადანი, ქვევით—მოწითალო, მიწის მაგვარი მადანი შიგ არეული ზოდებით; შავი მსხვილ-მარცვლოვანი მადანი აქა-იქ გაქედილ ზოდებით; წვრილ-მარცვლოვანი მადანი; შავი წვრილ-მარცვლოვანი მადანი არეული ზოდებით; ზოდი; შავი წვრილ-მარცვლოვანი მადანი, ზოდებში არეული; შავი მიწის მზგავსი მადანი; მსხვილ-მარცვლოვანი მადანი; შავი ზოდები და მსხვილ-მარცვლოვანი მადანი, შემდეგ—ქვიშიანი ნიადაგი.

სოფ. მღვიმევი: ზემოდან ისევ ქვიშა; ქვეშ მტკიცე ზოდები; შავი მიწის მზგავსი მადანი; ზოდი; მოშავო წვრილ-მარცვლოვანი მადანი; შავი წვრილ-მარცვლოვანი მადანი; შავი მიწის მზგავსი მადანი; ზოდებ; შავი მარცვლოვანი მადანი არეული ზოდებში; მოშავო მადანი ქვიშაში არეული; ზოდები; შავი მსხვილ-მარცვლოვანი მადანი; შავი წვრილ-მარცვლოვანი მადანი, ზოდებში არეული; მოშავო ნივთიერება არეული ქვიშაში და შავი-ქვის მადანში; მსხვილ-მარცვლოვანი შავი მადანი შიგა-და-შიგ არეული ზოდებით.

სოფ. შუქრუთში: ზემოდან ისევ ქვიშიანი მიწა, ქვევით—შავი მსხვილ-მარცვლოვანი მადანი; ზოდები; შავი მსხვილ-მარცვლოვანი მადანი; მოშავო მსხვილ-მარცვლოვანი მადანი; ყვითელი ქვიშა, არეული მსხვილ-მარცვლოვანი მადანით, ზოდე-

ბი; წერილ-მარცვლოვანი მადანი, არეული ზოდებში
 წერილ-მარცვლოვანი მადანი; რუხი ქვიშა და შემდეგ ისევ
 შავი წერილ-მარცვლოვანი მადანი.

შავი ქვის ფენები იყოფა ერთი მეორისაგან თეთრი, ყვი
 თელი და მოწითალო ქვიშის ფენებით.

6. წუწუნავა.

(შემდეგი იქნება)

ვინ არის იგი?

მრთ საღამოს, როდესაც ქვეყნად გაფანტულნი, მთელი დღის შრომით დაღალული მზის სხივები დაუბრუნდნენ მზეს და უამბობდნენ, რაც მთელი დღის განმავლობაში ქვეყნიერობაზე ენახათ, ერთმა, ყველაზე მკრთალმა, სხივმა მიმართა თავის ძმებს და უთხრა:

— ერთ საკვირველ ადამიანს ვხედავ ხოლმე ქვეყანაზე: შევაშუქებ რა სარკმელიდან დილა-ადრიან მის ოთახში, იმ წამსვე დგება ლოგინიდან, იცვამს საჩქაროდ, მიუჯდება მაგიდას და იწყებს გულმოდგინედ წერას; მერე უცბად აგდებს კალამს და გამოდის ბაღში ან მინდვრად. ღრმად ჩაფიქრებული დადის იგი თავჩალუნული და არავითარ ყურადღებას არ აქცევს არც მშვენიერ ამინდს, არც მომზიბლავ მინდვრის ყვავილებს. ხან-და-ხან იწყებს ჩემთვის გაუგებარ ლაპარაკს. საღამოზე ბრუნდება შინ და ისევ სწერს და სწერს... ასე ატარებს დროს მუდამ დღე ის საოცარი ადამიანი.

ვინ არის იგი, — ვერ გამიგია. ცხოვრების მიხედულობით, ის უფრო ღარიბი უნდა იყოს, ვიდრე მდიდარი, მაგრამ არასოდეს უკმაყოფილება და მწუხარება მის სახეზე არ შემომცნევია. როდესაც სწერს, სახე უბრწყინავს და თვალებს ცეცხლივით აბრიალებს.

— დაეკითხებოდე, ვინ არის იგი? შენიშნეს სხივებმა.

— მეც სწორედ ასე ვაპირებ და ხვალ უსათუოდ კითხვები, ვინ არის იგიო, — დაეთანხმა მკრთალი სხივი.

— მართლაც, მეორე დღეს, უცხო კაცი რომ ჩვეულებრივ დადიოდა მინდვრად, მზის სხივი მიესალმა და ვინაობა ჰკითხა.

— შენა გსურს გაიგო, ვინა ვარ? — მიუგო უცნობმა, — მე ვარ უძლიერესი და ყოველის შემძლებელი არსება, მე შემორჩილებიან ცეცხლი და წყალი, მიწა და ჰაერი; აღჭურვილი ვარ უდიდესი უფლებით: შემიძლია ჩაიყვანო ყოველივე არსება ოკეანეს უფსკრულში, აიყვანო ზეცის განუზომელ სივრცეში და შემოვატარო კიდით კიდემდე. შემიძლია დაგიმორჩილოთ თქვენც, მზის სხივებო შემიძლია შეგკრიბოთ ერთად და შემოვატაროთ მთელი მსოფლიო. მე მაქვს ნონიქებული ძალა მკედართა აღსადგენად, შემიძლია ამოვიყვანო საფლავებიდან მიცვალბულნი, ძველი დაღუპული რაინდები, წარჩინებული პირები, და განვაახლო მათი სიციცხლე, მათი მოღვაწეობა; შემიძლია ვაბრძოლო ისინი და მივსცე დიდება, გამარჯვება, ანუ დამცირება და დაღუპვა... მე ძალმიძს ჩაებერო მათ სული უკვდავი, მივსცე ნიჭი მეტყველებისა... შემიძლია ვტანჯო, ან ვახარო ხალხი, საკეთილოდ, ან საბოროტოდ ვამოქმედო... შემიძლია ადვილად ავიყვანო სამეფო ტახტზე მონა და გლახაკი, გაეხადო ის მეფედ, ხოლო მეფეებს ჩამოვართვა უფლებები, და გაეხადო მონებად, შემიძლია ყრმები ვაქციო ბებრებად, და ბებრები — ყრმებად; შემიძლია ზოგი ვაკინო და ზოგი ვატირო... ერთი ჩემი მოწოდებით შეკრებებიან ჩემს წინაშე მეფენი და დედოფალნი, ბოროტი გრძნეულნი და კეთილი ფერიები, ყოველსავე ჩემ ბრძანებას შეასრულებენ... მე მაქვს უფლება მოვეუწოდო ჰინკებს ზღვის ფსკერიდან...

— საკმაოა მოვინდომო, რომ ყოველი ადამიანი ვაქციო ქვის სვეტად, კლდის ნატეხი — დიდებულ რაინდად, ბაყაყი — თავადის ანუ მეფის ასულად... მთელი სამყარო ვაჭრება და

მოისპობა, თუკი მე ვისურვებ... მე შემორჩილები... ჯუჯა, ისე ახოვანი ტანის გმირი, ბავშვი და მოხუცი, ლატაკი და მდიდარი... არა არის-რა ჩემთვის შეუძლებელი!

— ვინა ხარ, მაინც, ვინ? რატომ არ შეჩუქვი? — ჰკითხა შხის სხივმა.

— მე ვარ... მოარაკე, — ზღაპრების მთქმელი.

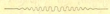
თეო კანდელაკი.

გამოსანა

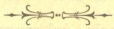
(წარმოდგენილი აგაფონ გუნიავას მიერ).

არც აქვს ექვთ და არც ფერი
 ჩვენთვის არის კაი ფერი,
 ქვეყანაზე რომ არ იყოს
 მოისპობა ვუვლადფერი.

მე-5 №-ში მოთავსებულ ჩიბუხის აღსნა:

მისედეტ სვანეთს.

1912 წ. მიიღება ხელის მოწერა

დასურბათებულ საემაწვილო ჟურნალს

„ნაკადულ“-ზე

◆ წელიწადი მარჰვი ◆

ჟურნალი გამოვა ჩვეულებრივი პროგრამით, საგანგებოდ არ-
ჩეულ სარედაქციო კომისიის ხელმძღვანელობით; მონაწილე-
ობას ღებულობენ ჩვენი ცნობილი მწერლები ღ პედაგოგები.

წლიურად ხელის მომწერლებს მიეცემათ:

24 წიგნი „ნაკადულისა“ მცირე წლოვანთათვის. **12 წიგნი** „ნაკადულისა“
მოზრდილთათვის.

საჩუქრად მიეცემათ წლიურ ხელის მომწერლებს

◆ დასურბათებული 120-ზე მეტი ორიგინალური იგავ-
არაკი ალ. მირიანაშვილისა. ◆

ფასი ჟურნალისა: წლიურად ორივე გამოცემა—5 მ. ნა-
ხვეარ წლით—3 მან., ცალკე-ცალკე მცირე წლოვანთათვის
24 წიგნი—3 მან., მოზრდილთათვის 12 წიგნი—3 მან.
ფულის შემოტანა შეიძლება ნაწილ-ნაწილადაც.

ჟურნალი „ნაკადული“ მცირე წლოვან. და მოზრდილ.
1910 წ. ნება დართულია კავკასიის ოლქის სამო.წავლო
მზრუნველისაგ-ნ ქართულ სკოლებში სახმარებლად.

ხელის მოწერა შეიძლება ტფილისში— „ნაკადულის“ რედაქცია-
ში, ზეზაძეშვილას სახ., ვაჟაფიან. ზრ. № 8. Редакция „На-
кадули“, Головинский пр., № 8, და წერა-კითხვის საზოგადო-
ბას წიგნის მაღაზიაში, სოსხდის ქუჩა. ქუთაისში— ისიდორე კვიცი-
ანიძესთან, თ. შთაკრიშვილთან და მარიამ უუხნიაშვილთან. სამტრედი-
აში— ივანე გლავაკოვთან. ფოთში — თეოფილე კანდელაკთან. ბათომ-
ში— კხ. სოფიო ნაკაშიძესთან და ტროფიმ ინსარიძესთან. დ. ხონ-
ში— კვატარხე ვასილას ასულ ბახტაძესთან. ოზურგეთში ღ ლან-
ჩხუთში— ლეო იმნაძესთან. თელავში— ვახო შატაშვილთან. ახალ-
ციხეში— კახსტანტინე გვარამაძესთან. ბაქოში— ვასილ ახვლედიან-
თან და ივანე ელიაშვილთან. გორში— ნინო დომოურთან და ქეთევან
ვავახიშვილთან. სოხუმში— კნ. მარიამ ანჩაბაძესთან. კიათურა-
ში— ივანე გომეშაურთან. ვანჯაში— ბ. აშბოქაძესთან. ერევან-
ში— კ. რდიშარიასთან. სიღნაღში— ნ. ახმეტელაშვილთან.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძე.

გამომცემელი თავ. პავლე იოსებია ძე თუმანიშვილი.

ПРИНИМАЕТСЯ ПОДПИСКА

на ежедневную газету

„УТРО ТИФЛИСА“

ПОДПИСНАЯ ПЛАТА:

ВЪ ГОРОДѢ		ИНОГОРОДНИМЪ	
На 1 годъ.	2 руб. 50 коп	На 1 годъ.	3 руб. 70 коп.
„ 3 „	1 „ 40 „	„ 3 „	2 „ — „
„ 1 мѣс.	— „ 30 „	„ 1 мѣс.	— „ 40 „

Подписка принимается съ 1-го числа каждого мѣсяца.

